LEO HUBERMAN

SOSYALİZMİN ALFABESİ

LEO HUBERMAN ● SOSYALİZMİN ALFABESİ

SOL
YAYINLARI

SOSYALİZMİN ALFABESİ

LEO HUBERMAN

YİRMİÜÇÜNCÜ BASKI
ANKARA 2016

SOSYALİZMİN ALFABESİ

LEO HUBERMAN

ÇEVİREN
ALAATTİN BİLGİ

Leo Huberman'ın
"The ABC of Socialism"
(*Introduction to Socialism*,
Modern Reader Paperbacks, New York 1968)
adlı yapıtını,
Alaatin Bilgi
İngilizce aslından
dilimize çevirdi ve kitap,
Sosyalizmin Alfabesi
adı ile,
Sol Yayınları
tarafından
Aralık 2016
(Birinci Baskı: Şubat 1966; İkinci Baskı: Ocak 1970;
Üçüncü Baskı: Ocak 1971; Dördüncü Baskı: Ağustos 1974;
Beşinci Baskı: Nisan 1975; Altıncı Baskı: Kasım 1975;
Yedinci Baskı: Eylül 1976; Sekizinci Baskı: Mayıs 1977;
Dokuzuncu Baskı: Mart 1978; Onuncu Baskı: Kasım 1978;
Onbirinci Baskı: Haziran 1979; Onikinci Baskı: Şubat 1980;
Onüçüncü Baskı: Temmuz 1989; Ondördüncü Baskı: Ekim 1991;
Onbeşinci Baskı: Kasım 1994; Onaltıncı Baskı: Ağustos 1997;
Onyedinci Baskı: Ocak 2005; Onsekizinci Baskı: Nisan 2008;
Ondokuzuncu Baskı: Şubat 2009; Yirminci Baskı: Ocak 2011;
Yirmibirinci Baskı: Ağustos 2013; Yirmiikinci Baskı: Aralık 2014)
tarihinde,
Ankara'da, *Kuban Matbaacılık*'ta bastırıldı.

ISBN 978-975-7399-39-1

İÇİNDEKİLER

7 Önsöz

BİRİNCİ BÖLÜM
KAPİTALİZMİN SOSYALİST AÇIDAN TAHLİLİ
9-28

9 1. Sınıf Savaşımı
11 2. Artı-Değer
13 3. Sermaye Birikimi
15 4. Tekel
19 5. Gelir Dağılımı
22 6. Bunalım ve Depresyon
23 7. Emperyalizm ve Savaş
25 8. Devlet

İKİNCİ BÖLÜM
KAPİTALİZMİN SOSYALİSTÇE SUÇLANMASI
29-44

29 9. Kapitalizm Verimsiz ve Müsriftir
32 10. Kapitalizm Akıldışıdır
36 11. Kapitalizm Adaletsizdir
42 12. Kapitalizm Ömrünü Tüketmiştir

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
DEĞİŞMEYİ SAVUNANLAR
45-56

45 13. Ütopyacı Sosyalistler
47 14. Karl Marx ve Friedrich Engels

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
S O S Y A L İ Z M
57-85

57 15. Sosyalist Planlı Ekonomi
64 16. Sosyalizm Üzerine Sorular

64 Ekonomik Sistemimiz Kapitalistler Olmaksızın İşleyebilir mi?
65 İnsanlar Kâr Teşviki Olmadan da Çalışırlar mı?
68 Sosyalist Toplumda Herkes Aynı Ücreti mi Alır?
69 Sosyalizm ile Komünizm Arasındaki Fark Nedir?
71 Sosyalizm Halkın Özel Mülkiyetini Elinden Almak mı Demektir?
72 Sosyalistler Sınıf Savaşını Öğütlemezler mi?
72 Amerika Birleşik Devletleri Halkı, Sovyetler Birliği Halkından Daha İyi Durumda Değil midir? Bu, Kapitalizmin Sosyalizmden Daha İyi Olduğunu Kanıtlamaz mı?
73 Sosyalizm Anti-Amerikan Değil midir?
74 "İnsan Doğasını Değiştiremeyeceğimize Göre" Sosyalizm Olanaksız Bir Şey Değil midir?
75 17. Özgürlük
81 18. İktidar Yolu
84 19. Sosyalizmin Yaşamımızdaki Etkisi Ne Olacaktır?

ÖNSÖZ*

AMERİKALILARIN çoğunun sosyalizm konusunda bildikleri tek şey, ondan hoşlanmadıklarıdır. Onlar, sosyalizmin, ya uygulanamaz olduğu için gülünç, ya da şeytan işi olduğu için korkulacak bir şey olduğuna inandırılmışlardır.

Bu, kaygı verici bir durumdur. Amerika Birleşik Devletleri'nde, şu günlerde, çok yaygın olan bu derece önemli bir konuyu, pek üstünkörü ve taraf tutucu görüşlere dayanarak, görmezlikten gelmek ya da suçlamak yanlıştır. Sosyalizm, dünya ölçüsünde bir harekettir. Ondan, bu ülkede nefret eden milyonlara karşılık, başka ülkelerde çok hoşnut olan milyonlar vardır. Şimdiye değin hiçbir düşünce, bu kadar kısa zamanda, böylesine çok insanın hayalgücüne egemen olmamıştır.

* Bu kitapta sunulan bilgiler, Leo Huberman'ın *The Truth About Socialism* adlı kitabından özetlenerek hazırlanmıştır.

Sosyalizm daha şimdiden 200.000.000 insanın yaşam biçimi olmuştur; bu, yeryüzünde yaşayanların altıda-biri demektir. Daha 600.000.000 insanın yaşam biçimi olmaya doğru da hızla gitmektedir. Bu iki grup, birarada, dünya nüfusunun aşağıyukarı üçte-birini oluşturur.

Bu nedenle, sosyalizmin birçok Amerikalı için pis bir sözden öte bir şey sayılmaması acınacak bir durumdur. İyi olsun kötü olsun, onunla savaşılsın ya da ona ulaşılmaya çalışılsın, her şeyden önce sosyalizmin iyice bilinmesi, anlaşılması gerekir.

Kitabın ilk yarısında, ana çizgileriyle, kapitalizmin sosyalist açıdan iktisadi tahlili yapılmış, özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nin bugünkü durumu gözönünde bulundurularak, kapitalizmin yapısı ve kusurları incelenmiştir. Kitabın ikinci yarısında —en büyük düşünürleriyle ve bunların öğrettikleriyle birlikte— sosyalizm teorisi ele alınmaktadır. Temel sosyalist öğretinin gelişmesinde en önemli ve etkili iki kişi, Karl Marx ve Friedrich Engels olmuşlardır. Günümüze değin yaşayarak gelen ve bugün de her kıtada hareketin temel taşı olan —ve bu kitapçığın da temelini oluşturan—, bu iki insanın sosyalizm anlayışıdır.

Bir uyarıda bulunmak isterim: Burada çizdiğimiz tablo, yalın ve katıdır. Bu, bazı okurları yıldıracak, bazılarını da öfkelendirecektir. Bunu olağan karşılamak gerekir. Bir insanın davranış ve inançlarına böylesine karşı çıkılması daima bir şok etkisi yapar. Bunun için aklıbaşında okur, sosyalist felsefe konusunda belirli bir sonuca varmadan önce, kitapçığın bütününü okumalıdır.

Son olarak şu da unutulmamalı: Bu küçük kitap, yalnızca sosyalizme bir giriş, sosyalizmin ana çizgilerini belirten bir taslaktır. Bu konudaki yazın çok geniştir; konuya ilgi duyan okur, bu alfabe ile yetinmemeli, konuyu layık olduğu derinlik ve genişlikle ele alan başka birçok yapıta elatmalıdır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAPİTALİZMİN SOSYALİST AÇIDAN TAHLİLİ

1. SINIF SAVAŞIMI

Zengin ya da yoksul, güçlü ya da zayıf, siyah, beyaz, sarı ya da esmer olsun, insanlar her yerde yaşamak için gereksindikleri şeyleri üretmek ve bunların dağıtımını yapmak zorundadırlar.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki üretim ve dağıtım sistemine *kapitalizm* denir. Dünyanın birçok başka ülkesinde aynı sistem vardır.

Ekmek, giyecek, konut, otomobil, radyo, gazete, ilaç, okul ve diğer her şeyi üretmek ve dağıtmak için şu iki esas öğenin bulunması gerekir:

1. Toprak, madenler, hammaddeler, makineler, fabrikalar — yani iktisatçıların "üretim araçları" diye adlandırdıkları şeyler.

2. Emek — gerekli malları meydana getirmek için güçlerini ve hünerlerini üretim araçları üzerinde ve bu araçlarla birlikte kullanan işçiler.

Diğer kapitalist ülkelerde olduğu gibi, Amerika'da da üretim araçları kamu mülkü değildir. Toprağa, hammaddelere, fabrikalara, makinelere, bireyler, yani kapitalistler sahiptir. Bu pek önemli bir olgudur. Çünkü, üretim araçlarına sahip olup olmamanız, sizin, toplumdaki konumunuzu belirler. Eğer üretim araçlarına sahip küçük gruba —yani kapitalist sınıfa— dahilseniz, çalışmadan yaşayabilirsiniz. Üretim araçlarına sahip olmayan büyük gruba —yani işçi sınıfına— dahilseniz, çalışmadan yaşayamazsınız.

Bir sınıf sahip olarak, öteki sınıf çalışarak yaşıyor. Kapitalist sınıf, gelirini, başkalarını kendi hesabına çalıştırarak elde eder; oysa işçi sınıfı, gelirini, yaptığı iş için aldığı ücret biçiminde sağlar.

Yaşamak için gerekli malların üretiminde emek baş yeri tuttuğuna göre, emeği sağlayanın —işçi sınıfının— bunun karşılığında çok cömertçe ödüllendirildiğini sanabilirsiniz. Oysa hiç de böyle değildir. Kapitalist toplumda en büyük geliri elde eden en çok *çalışan* değil, en fazla şeye *sahip olan*dır.

Kapitalist toplumda çarkları döndüren kârdır. Açıkgöz işadamı demek, satın aldığı şey için elden geldiğince az ödeyen, sattığı şeyler içinse koparabileceği en büyük miktarı alan adam demektir. Yüksek kârlara giden yolun ilk adımı, giderleri azaltmaktır. Üretimin giderlerinden biri, emeğe ödenen ücrettir. Bu nedenle, elden geldiğince düşük ücret ödemek, işverenin çıkarınadır. Aynı şekilde, işçilerini elden geldiğince çok çalıştırmak da onun çıkarınadır.

Üretim araçlarına sahip olanların çıkarları ile bunlar için çalışan insanların çıkarları birbirine karşıttır. Kapitalistler için önce mülkiyet sonra insanlık, işçiler için ise önce insanlık —yani kendileri— sonra mülkiyet gelir. Kapitalist toplumda iki sınıf arasında daima bir çatışma olmasının nedeni de işte budur.

Sınıf savaşımında iki tarafın da davranışı, zorunlu oldukları davranıştır. Kapitalist, kapitalist olarak kalabilmek için kâr etmek zorunda olduğu gibi, işçi de yaşayabilmek için doğru dürüst bir ücret almaya çabalamak zorundadır. Taraflar ancak karşısındakinin zararı pahasına başarıya ulaşabilir.

Sermaye ile emek arasında "uyum" üzerine söylenen bütün sözler anlamsızdır. Kapitalist toplumda böyle bir uyum olamaz, çünkü bir sınıf için iyi olan öteki için kötüdür, ve tersi.

Bunun için kapitalist toplumda, üretim araçları sahipleri ile işçiler arasında varolması *zorunlu* ilişki, bıçakla gırtlak arasındaki ilişki gibidir.

2. ARTI-DEĞER

Kapitalist toplumda, insan, kendi gereksinmelerini sağlamak istediği şeyleri değil, başkalarına satacağı şeyleri üretir. Eskiden insanlar, *kendi kullanımları için mal* üretirken, bugün *pazar için meta* üretiyorlar.

Kapitalist sistem metaların üretimi ve değişimi ile ilgilidir.

İşçi üretim araçlarına sahip değildir. Yaşamını ancak tek bir yoldan kazanabilir: üretim araçlarına sahip olanlara kendisini ücret karşılığı kiralamak yoluyla. İşçi pazara satılık bir metayla gelir: çalışma kapasitesiyle, emek-gücüyle. İşverenin ondan satın aldığı şey budur. İşverenin ona, karşılığında ücret ödediği şey budur. İşçi, metaını, yani emek-gücünü, ücret karşılığı patrona satar.

İşçi, ne kadar ücret alacaktır? Ücretinin ne kadar olacağını belirleyecek şey nedir?

Bu sorunun yanıtının anahtarı, işçinin satmak zorunda olduğu şeyin, bir meta olması olgusunda yatar. Onun emek-gücünün değeri, herhangi bir başka metada olduğu gibi, onu üretmek için toplumsal olarak gerekli emek-zamanı miktarı ile belirlenir. Ama işçinin emek-gücü, kendisinin bir parçası

olduğu için, emek-gücünün değeri, kendisinin, (ve emek arzının sürekli olabilmesi zorunluluğu bakımından ailesinin) yaşayabilmesi için, gerekli yiyecek, giyecek ve barınma giderlerine eşittir.

Başka bir deyişle, bir fabrika, işlik ya da maden sahibi, kırk saatlik bir işin yapılmasını istiyorsa, bu işi yapacak kimseye yaşamasına yetecek ve öldüğü ya da çalışamayacak kadar yaşlandığı zaman onun yerini alabilecek çocuklar yetiştirmesine yetebilecek bir ücret vermek zorundadır.

Demek ki işçiler, kendi emek-güçleri karşılığında, ancak yaşayabilecekleri kadar bir ücret alırlar; bazı ülkelerde ise ayrıca bir radyo ya da buzdolabı ya da arasıra sinema bileti satın alabilecek bir fazlalık elde ederler.

İşçi ücretlerinin, işçinin ancak yaşayabileceği düzene yönelme eğilimini ifade eden bu iktisadi yasa, işçilerin siyasal ve sendikal eylemlerinin yararsız olduğu anlamına mı gelir? Hayır, kesinlikle gelmez. Tersine, işçiler, sendikaları yoluyla, Amerika dahil bazı ülkelerde, ücretlerini bu asgari yaşama düzeyinin üstüne çıkarabilmişlerdir. Şu önemli noktayı da unutmamak gerekir ki, işçilerin, bu iktisadi yasanın durmadan işlemesine engel olmaları için açık olan *tek* yol budur.

Kâr nereden geliyor?

Bu sorunun karşılığını, metaların değişim sürecinde değil, üretim sürecinde buluruz. Kapitalist sınıfa giden kârlar, üretimden doğar.

İşçiler, hammaddeyi, mamul nesne haline dönüştürmekle yeni bir servet varetmişler, yeni bir değer yaratmışlardır. İşçiye ücret olarak ödenen ile işçinin hammaddeye kattığı değer arasındaki farkı, işveren kendisine alıkoyar.

İşte kâr buradan gelir.

İşçi, kendisini, bir işverene kiraladığı zaman, ona ürettiği şeyi değil, üretme gücünü satar.

İşveren, işçiye sekiz saatlik çalışması ile yarattığı ürünün karşılığını ödemez, sekiz saat çalışması için para verir.

İşçi, bütün işgünü —diyelim sekiz saat— süresince, emek-gücünü satar. Şimdi varsayalım ki, işçinin, aldığı ücretin değerini yeniden üretmek için gerekli zaman, dört saattir. İşçi, bu dört saatin sonunda, işi bırakıp evine gitmez. Gidemez, çünkü onu sekiz saat çalışması için kiralamışlardır. Böylece dört saat daha çalışmaya devam eder. Ve bu dört saat süresince *kendisi için değil, işveren için* çalışır. Emeğinin bir kısmı *ödenmiş* emektir; öteki kısmı *ödenmemiş* emektir. İşte işverenin kârı, bu ödenmemiş emekten gelir.

İşçiye verilen ücretle, ürettiği değer arasında bir fark olması *gerekir,* yoksa işveren onu kiralamazdı. İşçinin ücret olarak aldığı ile ürettiği metaın değeri arasındaki farka, artı-değer denir.

Artı-değer, işverene giden kârdır. İşveren, emek-gücünü, bir fiyattan satın alır ve emeğin ürününü daha yüksek bir fiyata satar. Farkı, yani artı-değeri, kendisine alıkoyar.

3. SERMAYE BİRİKİMİ

Kapitalist, işe parayla başlar. Üretim araçlarını ve emek-gücünü satın alır. İşçi, emek-gücünü, üretim araçları üzerinde kullanarak, metalar üretir. Kapitalist, bu metaları para karşılığında satar. Bu sürecin sonunda elde ettiği para miktarının, başlangıçtaki para miktarından fazla olması gerekir. Bu fark, onun kârıdır.

Eğer üretim süreci sonunda, para miktarı, başlangıçtaki para miktarından fazla değilse, kâr yok demektir ve kapitalist, üretimi durdurur. Kapitalist üretim, halkın gereksinmeleriyle başlayıp bitmez. Para ile başlar, para ile biter.

Para, olduğu yerde durarak, iddihar edilerek daha fazla para haline gelemez. Para, ancak, sermaye olarak kullanılmakla, yani üretim araçları ve emek-gücü satın alarak ve böylece her yıl, her gün, her saat işçilerin yarattığı yeni zenginlikten bir pay almakla büyür.

Bu, gerçek bir atlıkarıncadır. Kapitalist, daha fazla ser-

maye, (üretim araçları ve emek-gücü) biriktirebilsin diye gittikçe daha çok kâr etmeye, daha çok kâr edebilsin diye daha da çok sermaye biriktirmeye, daha çok sermaye biriktirsin diye daha da çok kâr etmeye, vb. vb., çalışır.

Şimdi kârları artırmanın yolu, işçilere, gittikçe daha fazla metaı, gittikçe artan bir hızla, gittikçe azalan bir maliyetle ürettirmektir.

İyi bir fikir, ama bunu nasıl yapmalı? Makineler ve bilimsel yönetim — yanıt buydu ve budur. Daha büyük bir işbölümü. Yığın üretimi. [İşi] hızlandırma. Fabrikada daha fazla verimlilik. Daha çok makine. Bir işçiye, daha önce, beş işçinin, on işçinin, onsekiz işçinin, yirmiyedi işçinin yaptığı kadar bir üretme gücü veren, motorlu makineler...

Makineler tarafından "gereksizleştirilen" işçiler, ya yavaş yavaş açlıktan kırılan, ya da kendi varlığı ile bir iş bulabilmiş olanların ücretlerinin düşmesine yardımcı olan bir "yedek sanayi ordusu" haline gelirler.

Ve makineler, yalnızca fazla bir işçi nüfusu yaratmakla kalmazlar, aynı zamanda, emeğin niteliğini de değiştirirler. Hünersiz düşük ücretli emek, daha önceleri hüner ve yüksek ücret gerektiren emeğin yaptığı işi yapabilir. Fabrikalarda, çocuklar büyüklerin, kadınlar erkeklerin yerini alabilirler.

Rekabet, her kapitalisti, diğer kapitalistten daha ucuza meta üretmenin yollarını aramaya zorlar. "Birim emek maliyeti" ne denli düşük olursa, rakiplerinden o denli ucuza satması ve gene de kâr etmesi olanaklı olur. Makine kullanımının yaygınlaşması ile, kapitalist, işçilerine, gittikçe daha çok malı, gittikçe daha hızlı ve daha ucuza ürettirebilecektir.

Ne var ki, bunu başarabilen yeni ve geliştirilmiş makine, çok büyük paralara malolur. Bu, öncekinden daha geniş-ölçekli üretim, gitgide büyüyen fabrikalar demektir. Başka bir deyişle, gitgide daha fazla sermayenin birikmesi demektir.

Kapitalist için başka bir seçenek yoktur. Kârın en büyük kısmı, en ileri ve en etkin teknik yöntemleri kullanan kapi-

taliste gider. Bundan dolayı, bütün kapitalistler, iyileştirmeler için uğraşır dururlar. Ama bu iyileştirmeler, giderek daha fazla sermayeyi gerektirir. İş alanında kalabilmek, ötekilerin rekabetlerine dayanabilmek ve elindekini koruyabilmek için, kapitalist, sermayesini durmadan genişletmek zorundadır.

Kapitalist, daha çok kâr etmeyi, daha çok sermaye biriktirmek için, böylece daha da çok kâr etmek için yalnızca *istemez* — kendini sistem tarafından böyle davranmaya *zorlanmış* bulur.

4. TEKEL

Amerikan halkına yutturulmak istenen en büyük yalanlardan biri de, ekonomik sistemimizin, "özgür özel teşebbüs" olduğu iddiasıdır.

Bu doğru değildir. Ekonomik sistemimizin yalnız bir bölümü, rekabetçi, serbest ve bireycidir. Geri kalanı —ve çok daha önemli kısmı— tam tersidir: tekelleştirilmiş, denetim altına alınmış ve kolektivisttir.

Rekabet, teoriye göre, güzel bir şeydi. Ama kapitalistler, uygulamanın, teoriye uygun düşmediğini gördüler. Rekabetin kârı azalttığını, birleşmenin ise kârı artırdığını gördüler. Amaçları kâr olduğuna göre, rekabete ne gerek vardı? Birleşmek, onların açısından, çok daha iyiydi.

Ve birleştiler de: petrolde, şekerde, viskide, demirde, çelikte, kömürde ve daha bir sürü metalarda.

"Serbest rekabet teşebbüsü"nün sonu, daha 1875 yılında görünmüştü. 1888 yılında tröstler ile tekeller, Amerikan ekonomik yaşamını öylesine kıskıvrak bağlamışlardı ki, başkan Grover Cleveland, kongreye bir uyarıda bulunmak gereğini duymuştu: "Biraraya gelmiş sermayenin başarısına bir gözatarsak, tröstlerin, birleşmelerin ve tekellerin varlıklarını keşfederiz, oysa vatandaş çok daha gerilerde çabalayıp durmakta, ya da demir bir ökçenin altında öldüresiye ezilmektedir. Yasaların sıkı denetimi altında ve halkın hizmetinde bu-

lunması gereken şirketler, hızla halkın efendisi haline gelmektedir."

Sanayi ve banka sermayesinin birleşmesi yoluyla, bazı şirketler öylesine büyüyebilmişlerdir ki, bazı sanayi kollarında, bugün, bir avuç firma, toplam üretimin yarısından fazlasını ya da nerdeyse hepsini üretmektedir. Bu sanayilerde, "geleneksel serbest rekabet teşebbüsüne dayanan Amerikan sistemi" artık elbette mevcut değildir. Onun yerini, ekonomik gücün birkaç elde yoğunlaşması, yani tekel almıştır.

Burada, Temsilciler Meclisi Küçük Ticaret ve Sanayi Komitesinin 1946 tarihli ve *Ekonomik Yoğunlaşmaya ve Tekelciliğe Karşı Birleşik Devletler* başlıklı raporundan bazı belirli örnekler verelim.

General Motors, Chrysler ve Ford, birlikte, Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan her on otomobilden dokuzunu üretirler.

1934'te dört büyük tütün şirketi —American Tobacco Company, R. J. Reynolds, Liggett & Myers ve P. Lorillard— üretilen "sigaraların yüzde 84'ünü, içilen tütünün yüzde 74'ünü, çiğnenen tütünün yüzde 70'ini işlemişlerdir".

Dört büyük lastik şirketi —Goodyear, Firestone, U. S. Rubber ve Goodrich— aşağıyukarı "lastik sanayiinin toplam net satışlarının yüzde 93'ünü" yapmışlardır.

Savaştan önce, sabun sanayiinin en büyük üç şirketi —Proctor & Gamble, Lever Bros., ve Colgate-Palmolive-Peet Co.— bu iş alanının yüzde 80'ini denetimleri altında bulundurmuşlardır: Öteki yüzde on, başka üç şirket tarafından sağlanmış ve geri kalan yüzde on ise, yaklaşık olarak 1.200 sabun imalatçısı arasında paylaşılmıştır.

İki şirket —Libby-Owen-Ford ve Pittsburgh Plate Glass Co.— birlikte ülkedeki toplam düz camların yüzde 95'ini yapmaktadırlar.

The United States Shoe Machinery Co., Amerika'daki toplam ayakkabı makinesi sanayiinin yüzde 95'inden fazlasını denetimi altına almıştır.

Bu kadar geniş bir egemenliğe sahip bulunan tekelci ka-

pitalistlerin, fiyatları diledikleri gibi saptamak durumunda olduklarını görmek güç değildir. Ve böyle yapıyorlar. Fiyatları, en fazla kârı elde edecek noktada saptıyorlar. Bunu, ya kendi aralarında anlaşarak yapıyorlar, ya da en güçlü şirket, fiyatı ilan ediyor, ötekiler de "kaptanı izle" oyununa katılıyorlar. Bir de sık sık olduğu gibi, temel patentleri denetimleri altında bulunduruyorlar ve gerekli üretim lisanslarını, ancak kendi çizgileriyle gitmeyi kabul edenlere veriyorlar.

Tekel, tekelcilere amaçlarını gerçekleştirmek, yani çok büyük kârlar sağlamak olanağını hazırlıyor. Rekabetçi sanayiler, iyi zamanlarda kâr eder, kötü zamanlarda açık verir. Ama tekelci sanayiciler için izlenen model farklıdır: İyi zamanlarda muazzam kârlar sağlarlar, kötü zamanlarda ise bir miktar kâr ederler.

Tekelci güçlere ve kârlara karşı hareket, 19. yüzyılın son çeyreğinde başlamış, 20. yüzyıla değin sürmüştür. Ne var ki, "büyüyen bela" hakkında çok söz söylendiği halde pek az şey yapılmıştır. Federal Ticaret Komisyonu ile Adalet Bakanlığının tröstlere karşı kurulan şubesine, bir şeyler yapmak niyetinde oldukları zamanlarda bile, görevlerini yerine getirmeleri için, ne ödenek verilmiştir, ne de personel.

Aslına bakılırsa bu konuda pek bir şey de yapılamazdı. 1911 yılında Standard Oil Company "dağıldığında", J. P. Morgan'ın şu yerinde yorumu yaptığı bildirildi: "Hiçbir yasa, insanı, kendisiyle rekabete zorlayamaz". Sonraki olaylar, bay Morgan'ın haklı olduğunu gösterdi. 1935'te:

Birleşik Devletler'deki bütün şirketlerin binde-biri, bütün bu şirketlerin toplam varlıklarının yüzde 52'sine sahipti.

Bütün şirketlerin binde-biri, bunların net gelirinin yüzde 50'sini elde etti.

Bütün imalatçı şirketlerin yüzde dördünden azı, bütün bunların net kârlarının yüzde 84'ünü kazandı.

"Yoksulu daha yoksul, zengini daha zengin yapmak için bundan daha yetkin bir mekanizma zor bulunurdu."

İşte TNEC raporunda tekel için söylenen sözler bunlardır.

Raporda, tekelin, işçiler, hammadde üreticileri, tüketiciler ve hisse senedi sahipleri üzerindeki etkileri, kanıt olarak verilmektedir.

İşçiler daha da yoksullaştılar, çünkü "tekelciler, işçilere, üretkenliklerine eşit bir ücret ödemiyorlardı".

Hammadde üreticileri (örneğin çiftçiler), "tekelcilerin, bazan ödedikleri düşük fiyatlar" yüzünden daha da yoksullaştılar.

Tüketiciler, "tekelcilerin koydukları yüksek fiyatlar yüzünden" daha da yoksullaştılar.

Öte yandan ise hisse senedi sahipleri, "tekelcilerin bu yolla elde ettikleri, gereğinden fazla yüksek kârlardan" dolayı, daha da zengin oldular.

Ne zaman kudret ve servetin birkaç elde tehlikeli bir biçimde toplandığı öne sürülse, büyük iş çevrelerinin savunucuları, görünümün çizildiği denli karanlık olmadığını öne sürerler. Bunlar, kârların gereksiz şekilde yüksek olması halinde bile, bu kârların, küçük bir gruba değil, milyonlarca insana dağıtıldığını savunurlar. Bunlar, hisse senetlerinin geniş bir yığına dağıtıldığını ve dev tekelci şirketlerin hisse senetlerinin, yalnız bay Kodaman'da değil, Tom'da, Dick'te, Harry'de ve milyonlarca başka küçük insanlarda bulunduğunu ileri sürerler. Bu akla-yatkın bir kanıttır ve pek çok kişiyi aldatır.

Ancak, Amerikan sanayiine "halkın" sahip olduğu savı, boş sözdür. Herhangi bir şirkette, hisse senedi sahiplerinin sayısı büyük olabilir. Ama bu, önemli değildir. Asıl önemli olan, *kaç kişinin ne kadar hisse senedine sahip olduğudur.* Ve gene önemli olan, kârın ortaklar arasında nasıl bölüşüldüğüdür. Bu rakamları gördüğümüzde, bir bütün olarak "halkın" Amerikan sanayiinde mikroskobik bir hisseye sahip olduğu anlaşılır: Oysa bir avuç Kodaman, onun büyük bir bölümüne sahiptir, korkunç kârları cebe indirmektedir.

Bu konu ile ilgili en etkili ve en kolay anlaşılır rakamlar,

başkan Roosevelt tarafından 1938'de kongreye verilenlerdir.

"1929 yılı, hisse senetlerinin dağılımı bakımından örnek bir yıl oldu. Ama aynı yılda nüfusumuzun binde-üçü, bireylerce bildirilen temettülerin yüzde 78'ini aldılar. Bu, aşağıyukarı şu demektir ki, nüfusumuzun her 300 kişisinden birisi, şirket kârlarının her dolarından 78 sentini aldığı halde, geri kalan 299 kişi, öteki 22 senti aralarında paylaşmaktadırlar."

Gerçek görünüm, kongreye 1941 yılında senatör O'Mahoney tarafından sunulan Geçici Ulusal Ekonomi Komitesinin (TNEC) nihai raporu ve tavsiyelerinde çizildiği biçimdedir: "Biliyoruz ki, ülkenin servet ve gelirlerinin çoğu, birkaç büyük şirketin elindedir; bu şirketler ise, son derece az sayıda insanın malıdır ve bunların çalışmalarından doğan kârlar çok küçük bir gruba gitmektedir."

5. GELİR DAĞILIMI

Biz Amerikalıların iyi yaşadığı doğru değildir. Gerçek şudur ki, yurttaşlarımızın mutlu bir azınlığının lüks içinde yaşamalarına karşın, Amerikalıların *çoğu* sefalet içindedir. Gerçekte "bizim yüksek yaşam düzeyimiz" boş bir övünmedir, halkımızın çoğunluğu ile bir ilişkisi yoktur.

Başkan Roosevelt, ikinci görev dönemine başlarken yaptığı konuşmada, yüksek yaşam düzeyimiz konusundaki yalan perdesini şu sözleriyle yırtmıştır: "Ulusun üçte-birinin kötü konutlarda oturduğunu, kötü giyindiğini ve kötü beslendiğini görüyorum."

Bütün öteki kapitalist ülkelerde olduğu gibi Amerika'da da, yıllar boyunca, üretilen mallar ve hizmetler miktarında sürekli bir artış olmuştur. Gerçekten gerekli gereksinme malları ile son derece lüks mallar, sonu gelmez bir akıntı halinde, halkın yararlanmasına sunulmuştur.

Ne var ki, malların bu bolluğunun geçerli olması, halkın gereksinmeleri ile değil, onların satınalma gücü ile ölçülür. Amerikan halkının çoğunluğunun ulusal gelirden aldığı pay,

yaşamlarını daha zengin ve doyumlu duruma getirebilecek şeyleri satın almalarını sağlamaktan uzaktır.

Resmî istatistikler bu noktayı kanıtlamaktadır. Örnek olarak, aşağıda Nüfus Sayımı Bürosunun yayımladığı raporda yeralan, 1966'da Amerika'da ailelere göre gelir dağılımı tablosunu veriyoruz (*Current Population Reports*, series P-60, nº53, 1967, s.1):

Toplam parasal aile geliri ($)	Aile sayısı
1.000 dolardan az	1.149.000
1.000 - 1.999	2.635.000
2.000 - 2.999	3.197.000
3.000 - 3.999	3.341.000
4.000 - 4.999	3.474.000
5.000 - 5.999	4.108.000
6.000 - 6.999	4.574.000
7.000 - 7.999	4.542.000
8.000 - 9.999	7.408.000
10.000 - 14.999	10.008.000
15.000 ve yukarısı	4.486.000
T o p l a m	*48.922.000*

Dikkat edilirse, 1966 yılında, 10.322.000 aile, yani toplam aile sayısının yüzde 21'inden fazlası, bir yılda, 3.999 dolardan daha az gelir sağlamıştır. Bu, *Amerika'da her beş aileden birisinin eline, haftada, yemek, içmek ve eğlenmek için 80 dolardan daha az para geçtiği* anlamına gelir. Haftada 80 dolarla bir ailenin, 1966'daki fiyatlarla nasıl bir yaşam sürdürdüğünü siz düşünün.

Ama fazla kafa yormamıza da gerek yok. Bugünün "bolluk içinde yüzen" Amerikası'nda çok sayıda sefil insan bulunduğu gerçeği, başkan Johnson'un 1967 ilkyazında kongreye sunduğu mesajla kanıtlanmış durumdadır. Başkanın raporuna göre: (1) yoksul çocukların yüzde 60'ı —yani her

beşinden üçü— bolluk içinde yüzen Amerika'da hiç dişçiye gitmiyor; (2) sakat ve kusurlu yoksul çocukların yüzde 60'ı gene bu "müreffeh" Amerika'da, tıbbi bakımdan yoksun; (3) yaşamlarının ilk yılında yoksul bebekler arasındaki ölüm oranı, bolluk içinde yüzen Amerika'da, yoksul olmayanlardan yüzde 50 fazla.

Amerikalıların çoğu, insan gibi bir ömür sürmelerine yetecek ölçüde para kazanamazken, tepedeki azınlık, gerekenden de çok fazla elde etmiştir. 1966 yılında, Sayım Bürosunun yayınladığı *Current Population Reports*'a göre (s. 7), gelir merdiveninin üst basamağındaki ailelerin yüzde 20'si, bütün ailelerin toplam gelirlerinin yüzde 40,7'sini aldığı halde, merdivenin alt basamağındaki ailelerin yüzde 60'ı, yalnız yüzde 35,5'ini almıştır. Yani gelirden, tepedeki beşte-bir, tabandaki beşte-üçten daha fazla almış oluyor. Yalnız, tepedeki bu çok zenginler, paralarının çoğunu alıp götüren pek yüksek vergiler ödemiyorlar mı? Böyle diyorlar ama, doğru değil.

Tennessee Senatörü Gore'un, 11 Nisan 1965 günlü *New York Times Magazine*'de yayınlanan yazısına göre de söylenenler doğru değil. "Vergi Ödemeden Nasıl Zengin Olunur" başlıklı makalede senatör diyor ki, "... Şimdi, vergi reformunu önerenler tarafından bu gibi örnekler aydınlığa çıkartıldığı zaman, pek çok kimse bunları tipik değil diye bir yana itiyorlar; bunlar, hâlâ, bizim, ödeme gücüne dayanan artan oranlı bir vergilendirme sistemimiz olduğuna inanıyorlar. Ama işin aslı, yıllık kazancı bir milyon dolar ya da daha fazla olan "tipik" bir vergi yükümlüsünün fabrika işçisi ve öğretmenden, gelirinin daha küçük bir yüzdesini vergi olarak ödüyor olmasıdır.

Öteki çoğu ülkelerin halklarına göre, bizim halkımızın daha yüksek bir yaşam düzeyi olduğu doğrudur. Ancak bu bizim, varlık içinde olduğumuzu değil, onların yoksulluk içinde olduğunu gösterir. Propagandacıların, Amerika'nın "yüksek yaşam düzeyinden" sözaçarken, bizi inandırmak istedikleri şey, hiç de doğru değildir.

Gelir dağılımı (ya da daha doğrusu gelirin kötü dağılımı) konusundaki gerçekler, kapitalist sistem ile bu sistemin temeldeki zayıflığının ekonomik yanını ortaya koyar.

Geniş halk yığınlarının geliri, hemen her zaman sınai üretimi tüketmeyecek kadar küçüktür.

Zenginlerin geliri, çoğunluğun yoksulluğu yüzünden sınırlı olan bir piyasa için yapılabilecek kârlı yatırımlardan, çoğu zaman kat kat büyüktür.

Halkın büyük bir kısmı, satın almak ister ama parası yoktur. Zengin azınlığın ise, parası, harcamakla bitmeyecek kadar çoktur.

Sanayi, dev adımlarla büyür; ama tüketicinin satınalma gücü, kaplumbağa hızıyla ilerler.

Yığın üretimi sorunu çözülmüştür, ama üretilen malların yığın halinde satışı sorunu çözümlenememiştir.

İşçilerin gereksinmelerini karşılayacak mallar için pazar vardır; ama işçilerin gereksindikleri malları satınalma güçleri açısından böyle bir pazar yoktur.

Bunun sonucu, sistemde, bizim bunalım ve depresyon dediğimiz dönemsel çöküşlerdir.

Kâr sağlamak için, kapitalist, işçilerine olabildiğince az ödeme yapmak zorundadır.

Ürünlerini satmak için, kapitalist, işçilerine olabildiğince çok ödeme yapmak zorundadır.

İkisini birden yapamaz.

Düşük ücret yüksek kâr sağlar, ama aynı zamanda mal talebini azalttığı için kârı olanaksız hale getirir.

Çözümlenemez bir çelişki.

Kapitalist sistem çerçevesi içinde çıkar yol yoktur. Depresyon kaçınılmazdır.

1929 bunalımından sonra, Birleşik Devletler'in, kapitalizmin hâlâ genişleyebileceği dönemi, ebediyen ardında bıraktığı izlenimi doğdu. Artık genişlemeyi değil, daralmayı asgari çizgide tutmaya çalışılacaktı.

Halk, iş istiyordu. İş bulma olanağı azdı. Tanınmış İngiliz iktisatçısı J. M. Keynes'e göre, "Eldeki kanıtlar, tam ya da hatta tama yaklaşan istihdamın az görülen ve kısa süreli bir durum olduğunu gösteriyordu."

Gene de kapitalist sistemin iş sağlayabileceği yalnız tek yol vardı. Kapitalizmi kötürümleştiren kusurların, yani düşük tüketim ve aşırı üretimin giderilebileceği tek yol vardı. Tepede sallanan aşırı üretim korkusundan kurtulmanın, üretilen her şeyi kârla satabilmenin tek yolu vardı.

Kapitalizmin öldürücü hastalığı olan bunalım ve depresyonu tedavi etmenin tek yolu vardı: SAVAŞ.

1929'dan sonra, kapitalist sistemin, insanlara tam istihdam, malzeme, makine ve para sağlamak için, ancak bir savaş hazırlığı ve girişimi ile, işlemesini sürdürebileceği görüldü.

7. EMPERYALİZM VE SAVAŞ

Büyük-ölçekli tekelci sanayi, üretici güçleri, daha önce görülmedik bir ölçüde geliştirdi. Sanayicilerin mal üretme güçleri, yurttaşların tüketim güçlerinden daha büyük bir hızla artıyordu.

Bu, onları, mallarını anayurdun dışında satmak zorunda bırakıyordu. Üretim fazlasını emebilecek yabancı pazarlar bulmak *zorundaydılar*.

Bunları nereden bulacaklardı?

Bu soruya verilebilecek tek bir karşılık vardı: sömürgelerde.

Üretilen fazla mamul mallar için pazarlar bulmak zorunluluğu, sömürgeler edinme konusunda duyulan baskının ancak bir bölümüydü. Büyük-ölçekli yığın üretimi, geniş hammadde ikmallerini gerektirir. Kauçuk, petrol, nitrat, kalay, bakır, nikel ve bunlara benzer daha bir yığın şey, tekelci kapitalistlere her yerde gerekli olan hammaddelerdi. Bunlar, bu gerekli hammaddelerin kaynaklarına sahip olmak ya da bunları denetimleri altında bulundurmak istiyorlardı. Em-

peryalizmi yaratan ikinci etken de buydu.

Ama bu iki baskıdan daha da önemlisi, bir başka fazla şey için de pazar bulmak zorunluluğuydu: sermaye fazlası.

Emperyalizmin ana nedeni buydu.

Tekelci sanayi, sahibine çok büyük kârlar getirmişti. Aşırı kârlar. Sahibinin ne yapacağını bilemeyeceği kadar çok para. Harcayabileceklerinden daha çok para. Bu para, yurt içinde gelir getirici yatırım için kullanabileceklerinden de fazlaydı. Aşırı bir sermaye birikimi.

Mal ve sermaye için pazarlarda kârlar arayan bu sanayi ve banka ittifakı, emperyalizmin başlıca kaynağı olmuştur. J. A. Hobson, daha 1902 yılında, bu konuya öncülük eden incelemesinde şöyle diyordu: "Emperyalizm, sanayinin büyük denetçilerinin anayurtta satamadıkları ya da kullanamadıkları malları ve sermayeyi elden çıkartmak için dış pazarlar ve yatırım alanları arayarak, servet fazlalarının yatağını genişletmedir."

Sömürge halklarına karşı tutum, zamana ve yere göre değişmiştir. Ama zulüm ve baskı genel yasaydı — hiçbir emperyalist ulus masum değildi. Bu konuda uzman kabul edilen Leonard Woolf şöyle yazıyordu: "Avrupa'da, ulusal toplumda, nasıl son yüzyılda açıkça belirli sınıflar, kapitalistler ile işçiler, sömürenler ile sömürülenler ortaya çıkmışsa, uluslararası toplumda da biri egemen ve sömüren, öteki güdülen ve sömürülen, gene aynı derecede belirli sınıflar, batının emperyalist güçleri ile Afrika ve doğunun uyruk ırkları ortaya çıkmıştır."

Öteki emperyalist uluslar ne ise, Amerika Birleşik Devletleri de öyledir. Özel yatırımlardan gelen bütün kârlar, ilgili mali gruplara gitmiş, ama hükümet politikası, hükümet parası ve hükümet kuvveti, bunların özel çıkarlarını sağlamak ve korumak için kullanılmıştır. Başkan Taft, tekelci kapitalizmin gerekleri ile hükümet politikası arasındaki bağ konusunda açıksözlüydü: "Dış politikamızın, hak ve adaletin düz yolundan kılpayı saptırılmaması gerekmekle birlikte, bu politika, emtiamız ve kapitalist

fırsatlarımız için kârlı yatırımlar sağlamak üzere etkin müdahaleyi de içerecek hale pekala getirilebilir."

20. yüzyılda, her büyük sanayi ülkesinde, tekelci kapitalizmin gelişmiş ve onunla birlikte sermaye fazlası ile ürün fazlasının ne yapılacağı sorunu ortaya çıkmıştır. Kendi ulusal pazarlarını denetim altında bulunduran çeşitli devler, uluslararası pazarlarda karşı karşıya geldikleri zaman, önce uzun, zorlu, acı bir rekabete, ardından uluslararası bir temel üzerinde anlaşmalara, birleşmelere, kartellere girişirler.

Dünya pazarını bölüşmek üzere aralarında anlaşmalar yapan bu büyük uluslararası birleşmeler ile, rekabetin sona ereceği ve uzun süreli bir barış döneminin başlayacağı sanılır. Ama böyle olmaz, çünkü kuvvet oranları durmadan değişmektedir. Bazı şirketler gitgide büyür ve güçlenirken, ötekiler geriler. Böylece bir zamanlar hakkaniyet ölçüleri içinde yapılmış olan bölüşüm sonradan hakkaniyetsiz olur. Güçlü grup tarafından bir hoşnutsuzluk başlar ve bunu daha büyük bir pay alma savaşımı izler.

Her hükümet, kendi uyruklarını korumak için ayağa kalkar. Bunun kaçınılmaz sonucu savaştır.

Emperyalizm savaşa yolaçar. Ne var ki, savaş da hiçbir şeyi kesin olarak çözemez. Artık bir masa çevresinde çözümlenemez hale gelen düşmanlıklar, şimdi pazarlık, güçlü patlayıcılar, atom bombaları, sakat insanlar ve parçalanmış cesetlerle yapılıyor diye ortadan kalkmaz.

Hayır! Pazar avı sürüp gitmelidir. Tekelci kapitalizm, mal ve sermaye fazlası için alan bulmak zorundadır ve tekelci kapitalizm varoldukça yeni savaşlar sürecektir.

8. DEVLET

Üretim araçlarındaki özel mülkiyet, özel türden bir mülkiyettir. Bu mülkiyet, ona sahip olan sınıfa, sahip olmayan sınıf üzerinde bir güç verir. Sahip olanın yalnız çalışmadan yaşamasını sağlamakla kalmaz, bir yandan da, sahip olmayanların çalışıp çalışmayacağı ve hangi koşullar

altında çalışacaklarını saptama olanağını da verir. Yani bir çeşit efendi ve hizmetçi ilişkisi kurar; kapitalist sınıf, emirler verme durumunda, işçi sınıfı ise bunları yerine getirme durumundadır.

Bu durumda, haliyle, iki sınıf arasında sürüp giden bir çatışma vardır.

Kapitalist sınıf, işçi sınıfını sömürerek, servetle, güçle ve saygınlıkla cömertçe ödüllendirilmiş; oysa işçi sınıfı, güvensizlik, yoksulluk, sefil yaşam koşulları içine itilmiştir.

Bu durumda, mevcut mülkiyet ilişkisinin —azınlığın bu denli yararına, çoğunluğun bu denli zararına olan bu mülkiyet ilişkisinin— devamını sağlamak için bir yöntem bulunması gerekir. Zengin azınlığın, emekçi çoğunluk üzerinde, toplumsal ve ekonomik egemenliğinin sürüp gitmesini sağlayacak güce sahip bir kurumun varlığı zorunludur.

Böyle bir kurum vardır: bu devlettir.

Kapitalist sınıfın işçi sınıfı üzerinde egemenlik kurmasını sağlayan bu özel mülkiyet ilişkilerini korumak ve sürdürmek, devletin işlevidir.

Bir sınıfın ötekini baskı altında tuttuğu sistemi yaşatmak, devletin işlevidir.

Üretim araçlarının özel mülkiyetine sahip olanlar ile olmayanlar arasındaki çatışmada mülk sahipleri, devletin kişiliğinde, mülksüzlere karşı güçlü bir silah bulurlar.

Devletin, sınıflarüstü olduğuna —hükümetin, zengin ya da yoksul, yüksek ya da alçak bütün halkı temsil ettiğine— inanmaya iteleniyoruz. Ama aslında, kapitalist toplum, özel mülkiyete dayandığından, özel mülkiyete karşı yapılacak her davranış, gereğinde şiddet kullanmaya kadar varan devletin direnciyle karşılaşacaktır.

Bunun için, aslında, sınıflar varoldukça, devlet sınıflarüstü olamaz, egemen sınıftan yana olmak zorundadır. Devletin, egemen sınıfın bir silahı olduğunu Adam Smith, daha 1776 yılında farketmişti. Ünlü kitabı, *The Wealth of Nations*'da şöyle yazıyordu: "Sivil hükümet, mülkiyetin güvenliğini korumak için kurulduğu sürece, aslında zenginin

yoksula karşı ya da biraz malı-mülkü olanın, olmayana karşı savunulması için kurulmuştur."

İktisaden egemen olan sınıf —üretim araçlarına sahip olan sınıf— siyasal olarak da egemendir.

Birleşik Devletler'deki gibi bir demokraside halkın, oylarıyla kendi adaylarını iş başına getirdiği doğrudur. Demokrat X ile cumhuriyetçi Y arasında bir seçme yapma hakları vardır. Ama bu, hiçbir zaman sınıf savaşımının bu yanında ya da öteki yanında yeralan bir adayın seçimi değildir. Ana partilerin adayları arasında özel mülkiyet ilişkileri sistemi konusunda çok az temel davranış farkı vardır. Bu ayrılıklar da hep ayrıntılar konusundadır; hemen hiçbirisi, temel sorunlarla ilgili değildir.

İşin aslı aranırsa, işçiler için demokrat X ya da cumhuriyetçi Y arasında bir seçim yapmak, kapitalist sınıfın hangi özel temsilcisinin, kongrede, kapitalist sınıfın yararına yasalar yapacağı konusunda bir seçim yapma özgürlüğünden başka bir şey değildir.

Yasaları yapanlar ile yasaların çıkarları için yapıldığı adamlar arasındaki bağ, öylesine sıkıdır ki, devlet ile egemen sınıf arasındaki ilişki konusunda hiçbir kuşkuya yer bırakmaz. Ulusumuzun en ileri gelenlerinden birisinin, iktisadi egemenliği elinde bulunduran sınıfın, siyasal egemenliği de elinde bulundurduğu düşüncesinde olduğu şu satırlarda açıkça görülür:

"Diyelim ki, Washington'a gidiyorsunuz ve hükümetinizle görüşmek istiyorsunuz. Sizi nezaketle dinleseler bile, asıl sözü geçen kimselerin büyük bankerler, büyük imalatçılar, büyük tüccarlar, demiryolu şirketleri ile denizyolları şirketlerinin başındaki kimseler olduğunu göreceksiniz. ... Birleşik Devletler hükümetinin efendileri, Birleşik Devletler kapitalistleri ve imalatçılarıdır."

Gerçekleri ortaya döken bu tümceler, Woodrow Wilson'ın 1913 yılında yazdığı bir kitapta yayınlanmıştır. Yazar, ne söylediğini bilecek bir yerde bulunuyordu. O sıra Birleşik Devletler'in başkanıydı.

Şu soru ortaya çıkıyor: Mademki devlet mekanizması kapitalist sınıfın denetimi altındadır ve onun çıkarına işlemektedir, kapitalistlerin gücünü düzenlemek ve sınırlandırmak için hazırlanan yasalar, nasıl oluyor da kara kaplı kitapta yeralabiliyor?

Örneğin bu gibi şeyler, Franklin D. Roosevelt yönetimi sırasında olmuştur. Ama niçin?

Devlet ancak zorlandığı takdirde, mülksüzler adına mülk sahiplerine karşı harekete geçer. Şu ya da bu çatışma noktasında boyun eğmek zorunda kalır, çünkü işçi sınıfından gelen baskı o denli büyüktür ki, ödün vermek *zorunludur*; yoksa "yasa ve düzen" tehlikeye girdiği gibi, daha da kötüsü (egemen sınıf açısından daha kötüsü), devrim bile olabilir. Ama unutulmaması gereken önemli nokta şudur: Böyle dönemlerde elde edilen bütün ödünler, mevcut mülkiyet ilişkileri sınırları içersindedir. Kapitalist sistemin ana çerçevesi, hiç dokunulmadan öylece durur. Ödünler her zaman bu çerçeve içinde verilmektedir. Egemen sınıfın amacı, bütünü kurtarmak için bir noktada boyun eğmektir.

Başkan Roosevelt yönetimi sırasında işçi sınıfı tarafından elde edilen bütün kazanımlar —ki bunlar epeyce fazlaydı—, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyet sistemini değiştirmemiştir. Bu kazanımlar, bir sınıfın bir başkası tarafından devrilmesini sağlamamıştır. Başkan Roosevelt öldüğü zaman, işverenler de, işçiler de eski yerlerinde idiler.

Devlet, bir sınıfın öteki sınıf üzerinde egemenliğini kurmak ve sürdürmek için bir araç olduğuna göre, ezilen çoğunluk için gerçek özgürlük varolamaz. Duruma ve koşullara bağlı olarak şu ya da bu derecede özgürlük verilecektir, ama son tahlilde, "özgürlük" ve "devlet" sözcükleri, sınıflı bir toplumda biraraya getirilemez.

Devlet, hükümeti denetimi altında bulunduran sınıfın kararlarını uygulamak için vardır. Kapitalist toplumda devlet, kapitalist sınıfın kararlarını, dayatarak yürütür. Bu kararlar, işçi sınıfının, üretim araçlarının sahiplerinin hizmetinde çalıştığı kapitalist sistemi sürdürmek için alınmıştır.

KAPİTALİZMİN SOSYALİSTÇE SUÇLANMASI

9. KAPİTALİZM VERİMSİZ VE MÜSRİFTİR

İnsanın üretme gücündeki artış, yoksulluğun ve sefaletin ortadan kalkmasını sağlamış olmalıydı. Bu sonucu yaratamamıştır: dünyanın en güçlü, en zengin ve en üretken kapitalist ülkesi olan Birleşik Devletler'de bile.

Öteki bütün kapitalist ülkelerde olduğu gibi Birleşik Devletler'de de, bolluğun ortasında açlık, varlığın içinde kıtlık, zenginliğin göbeğinde yoksulluk vardır.

Böylesine çelişkilerle nitelendirilen bir ekonomik sistemde, temelden hatalı bir şeyin bulunması gerekir.

Evet, böyle bir bozukluk vardır. Kapitalist sistem, verimsiz, müsrif, akıldışı ve adaletsizdir.

Verimsiz ve müsriftir, çünkü, en iyi işlediği yıllarda bile, üretim mekanizmasının beşte-biri kullanılmıyor.

Verimsiz ve müsriftir, çünkü, devre devre çöküntüler

oluyor ve o zaman üretim kapasitesinin değil beşte-biri, yarısı atıl kalıyor. Brookings Enstitüsüne göre: "Ekonomik canlılığın doruğunda bile, atıl kapasite miktarı, genel bir rakamla ifade etmek gerekirse yüzde 20 kadardır. Depresyon dönemlerinde ise, bu oran, haliyle çok fazla artmış, 1930 depresyonunda yüzde 50'ye kadar yükselmiştir."

Verimsiz ve müsriftir, çünkü, çalışmak isteyen herkese daima yararlı iş sağlayamadığı gibi, bedence ve kafaca sapasağlam binlerce insanın çalışmadan yaşamalarına yer verir.

Reklamcılar, satıcılar, acenteler, pazar araştırmacıları ve benzeri bir yığın insanı, malların, sağlıklı akla-uygun üretimini ve dağıtımını sağlamak için değil de, müşterinin aynı malı A şirketinden değil, B ya da C, D, E, F şirketlerinden satın almasını sağlamak için çılgınca bir rekabet alanında istihdam ettiği için verimsiz ve müsriftir.

Verimsiz ve müsriftir, çünkü insanın gereksinmeleriyle ilgilenmek yerine, gitgide artan fiyatlarla ve kârla ilgilendiği için, ekinlerin ve malların göz göre göre yok edilmesine izin verir.

Ensonu verimsiz ve müsriftir, çünkü dönemsel olarak savaşa yolaçar ve savaş, yaşamda güzel olan her şeyi insafsızca ve şeytanca yok ettiği gibi, yaşamın kendisini de ortadan kaldırır.

Bu verimsizlik ve israf, düzeltilmesi olanaklı olan kötü bir yönetimden gelmiyor; bu, kapitalist sistemin ayrılmaz bir parçasıdır. Sistem sürüp gittikçe de, devam etmek zorundadır.

1930'lardaki depresyon sırasında, Birleşik Devletler'de çalışmak zorunda ve isteğinde olan işe yarar işçilerin dörttebiri, yıllarca, iş bulamadı. Bu insanlar, aç kaldılar, yardımla yaşamlarını sürdürdüler ya da kamu kuruluşlarında icat edilen işlerde çalıştılar. Her kentte, kadın-erkek, çoluk-çocuk, ekmek kuyruğuna girdi. Bu emek-gücü israfının büyüklüğü, şu unutulmaz tabloda canlandırılmıştır: "Onbir milyon işsiz kadın-erkek, ekmek için tek bir kuyrukta bir kol boyu ara ile dizilseler, bu hat, New York'tan Chicago'ya, St.

Louis'e, Salt Lake City'ye ve hatta San Francisco'ya uzanır. Dahası da var: Bu kuyruk bir de geri döner, yani kıtayı bir uçtan öbür uca iki kez dolanmış olur."

Bu milyonlarca aç-sefil insan, yetenekleri ile güçlerini yaşamaya yetecek kadar bir şeyler elde etmek için kullanma fırsatı ararlarken, çalışmanın ne demek olduğundan haberi bile olmayan ve bunu öğrenmek için hiçbir istek taşımayan daha talihli erkek ve kadınlar, salt üretim araçlarına sahip oldukları için, konfor ve lüks içinde yaşıyorlardı. Bunlar, utanmazca bir aylaklık içinde yaşayabiliyorlardı, çünkü kapitalist sistemin düzenlediği, belki de adını bile duymadıkları sanayi yatırımlarındaki hisse senetleri, bunlara böyle yaşayabilecek bir gelir sağlıyordu. Çalışma isteyen ama iş bulamayan insanların sefaleti, ellerini işe sürmeden temettü alan bir avuç zengin nedeniyle, daha da alçaltıcı oluyordu.

Bolluk ortasında sefalet açmazı ile yüzyüze gelen kapitalist sistem, bu sorunu çözümlemek için bir plan yapıyor.

Bolluğu ortadan kaldırma planı.

Yenilemeyecek hale getirmek için patatesin üzerine gazyağı döküldü, kahve ürününün yüzde 30'u yok edildi, süt ırmağa döküldü, meyveler yerlerde çürümeye bırakıldı.

Bu çılgınlık, kapitalist sistemde, pek de göründüğü gibi bir delilik değildir. Halkı, gereksinmeleri olan patatesle, kahveyle, sütle, meyveyle beslemekle değil de, elden geldiğince yüksek fiyat ve kâr elde etmekle ilgilenen bir ekonomi için, sırası gelince arzı sınırlamak, amacına ulaşmanın bir başka yoludur. Ama, bu, uygulamayı haklı göstermez, yalnızca savımızı tanıtlar: Kapitalist sistem özü gereği verimsiz ve müsriftir.

Kapitalizmin en büyük israfı da savaştır.

Kapitalist ekonomide barış zamanında ulaşılamayan tam üretime, savaş zamanında ulaşılır. İşte o zaman, evet, ancak o zaman, kapitalizm, insanların, malzemelerin, makinelerin, paranın tam istihdam sorununu çözümler.

Hangi amaçla? Yalnızca yakıp yıkmak amacıyla insan-

oğlunun umutlarını, düşlerini ve yaşamını yok etmek; binlerce okulu, hastaneyi, fabrikayı, demiryolunu, köprüyü, limanı, maden ocağını, enerji merkezini yerle bir etmek; binlerce mil kare ekili toprağı ve ormanı kökünden kurutmak.

Yaralıların acıları, sakat ve kötürümlerin ıstırabı, yakınlarını yitirenlerin özlemleri, hesaba-kitaba sığar mı? Ama biz, savaşın neye malolduğunu biliyoruz. Yapılan israfın miktarını lirası lirasına, kuruşu kuruşuna biliyoruz. Bu rakamlar, kapitalizmin en büyük israfının savaş olduğunu gün gibi açığa çıkartıyor.

Birinci Dünya Savaşı, 200 milyar dolara maloldu. 1935 yılında, *Rich Man, Poor Man* yapıtının yazarları bunun ne demek olduğunun ölçütünü verdiler. Ölçüt şu:

"Bu para, Amerika, İngiltere, Belçika, Fransa, Avusturya, Macaristan, Almanya ve İtalya'da her aileye [enflasyon öncesi dolarla] 3.000 dolarlık bir ev ve bir bahçe yeri vermeye yeterliydi.

"Ya da bu parayla, Amerika'daki bütün hastanelerin giderini 200 yıl süreyle karşılayabilirdik. Devlet okullarımızın 80 yıllık bütün giderlerini karşılayabilirdik. Ya da, eğer 2.150 işçi 40 yıl süreyle her biri yıllık 2.500 dolar ücretle çalışsaydı, toplam kazançları Dünya Savaşının ancak bir günlük giderini karşılayabilirdi!"

İkinci Dünya Savaşı ise, bunun beş katına malolmuştur.

Kapitalist sistemin israfçılığını, hiçbir şey, savaş kadar gözler önüne seremez.

10. KAPİTALİZM AKILDIŞIDIR

Kapitalist sistem akıldışıdır.

Bu sistem, işadamının kişisel çıkarının, ulusun yararına olduğu, eğer kişiler, istedikleri gibi kâr etme konusunda serbest bırakılsalar, bütün toplumun daha iyi bir duruma geleceği; işleri yürütmenin en iyi yolunun, kapitalistleri, en büyük kârı sağlayacak biçimde işlerinde serbestçe bırakmak olduğu ve, bu sürecin bir yan ürünü olarak, halkın gereksin-

melerinin sağlanacağı önermesine dayanır.

Bu önerme kesenkes her zaman için doğru değildir. Hele tekel, rekabetin yerini alınca, doğruluğu daha da azalır. Kâr peşinde koşanların çıkarı ile toplumun çıkarı, ya uyuşur, ya uyuşmaz. Aslında çoğu zaman çatışır.

Kapitalist sistem, üretimi, herkesin gereksinmesine değil, azınlığın kârına dayandırdığı için akıldışıdır.

Kapitalist sistem, doğrudan doğruya gereksinmeye göre üretimde bulunmak gibi sağduyuya dayanan bir yöntem uygulayacağına, gereksinmelerin de bu arada nasıl olsa karşılanacağı gibi belirsiz bir umutla, dolaylı bir yöntemle kâra göre üretim yaptığı için, akıldışıdır.

Kapitalizm, New York'tan Chicago'ya gitmek için dosdoğru yol varken, New Orleans üzerinden dolanmak kadar mantıksız ve saçmadır.

Ayrıca, kâr peşinde koşan bir avuç sanayicinin iktidarı ile, ulusun gereksinmelerinin karşılanıp karşılanmayacağına, ve neyin pahasına karşılanacağına bakılmaksızın bunların tamamıyla kendi başlarına ve kendi çıkarları doğrultusunda karar verecekleri demokrasiye ilişkin bir sorun çıkmıştır ortaya. Halkın ekonomiyi denetimi altında tutmadığı yerde, ekonomik demokrasinin yerini, ekonomik diktatörlüğün alacağını söylemek hiç de yanlış olmaz.

Barış zamanında ülkenin gönenci için çok tehlikeli olan bu ekonomik diktatörlük, savaş zamanında ülkenin varlığına yönelmiş bir tehdit halini alır. Bunalımın ağırlığına aldırmaksızın ekonomik diktatörler, kârın, ödevden önce geldiğinde ayak direrler ve üstelik her türlü çıkarlarının fiyatını ülkeye ödettirecek durumdadırlar. Bu, dayanaksız bir suçlama değildir; Birinci ve İkinci Dünya Savaşlarında, Birleşik Devletler'in deneyimleriyle bu doğrulanmıştır. 1941'de yayımlanan bir TNEC raporu, öyküyü şöyle anlatmaktadır:

"Açık konuşmak gerekirse, savaş ya da bunalım sırasında, iş çevrelerine karşı takınılacak tutum sorunu ortaya çıktığında hükümet ve kamuoyu diken üstündedirler. İş

çevreleri, dayattıkları koşullar dışında, çalışmayı reddeder. Doğal kaynaklar, likit değerler, ülke ekonomisindeki stratejik noktalar, teknik araçlar ile bilgiler, onun denetimi altındadır.

"Şimdi yinelenmekte olduğu görülen Birinci Dünya Savaşı deneyimi, iş çevrelerinin, bu denetimi, ancak 'uygun bir fiyat' ödenirse kullanacağını göstermektedir. Aslında, bu pek de kapalı olmayan tehdittir. ... Bu durumda sormak gerekir: Bunların yurtseverliklerinin bedeli nedir?"

Sistemdeki aynı akıldışılık, doğanın, halkın yararına olarak denetim altına alınmasında, büyük iş çevrelerinin kazanç hırsıyla buna engel olmasından da görülmektedir. Hemen her ilkyazda Ohio nehri taşar, bir yığın insanın ölümüne, milyonlarca dolarlık malın zarara uğramasına yolaçar. Ürün mahvolur, evler yıkılır, kentleri sel basar. Böyle bir şeyin olmasına hiç gerek yoktur. Bu güçlü nehir yola getirilebilir. Vahşi enerjisi dizginlenebilir, mevsimlik dalgalanmaları bütün yıl güvenilir bir ulaştırmaya elverecek bir düzeyde tutulabilir, erozyon ile yokolan toprak, tümüyle ya da bir bölümüyle kurtarılabilir.

Bunun nasıl yapılacağını biliyoruz. Yapılabilir de. Bu TVA'da yapılmıştır da.

Öyleyse niçin yapılmıyor? Bölgesel planlamada Amerika'nın başarılı bir denemesi olan TVA (Tenessee Vadi Projesi), Ohio Vadi Projesi, Missouri Vadi Projesi olarak niçin yinelenmiyor?

Niçin? Çünkü kapitalist sistem, akıldışıdır da ondan. Belalı nehir, her yıl ölüme ve yıkıma yolaçan taşmalarına devam etmelidir, çünkü bir Ohio Projesi ile halkın yararına olarak gerçekleştirilecek taşkının denetimi, enerji üretimi, ulaştırma sistemi, toprak korunması, kamu hizmeti şirketlerinin, kömür ve demiryolu şirketlerinin kârlarını azaltabilir. Bu büyük iş çevreleri, TVA sırasında, enerji üretimi ve ucuz su nakline karşı savaşım verdi ve bu savaşımı, öteki nehir yatağı projelerinde de sürdürüyorlar. Özel çıkarlar ile kamu gönencinin zorunlu olarak

çakışacağını söyleyen kapitalizmin temel önermesinin saçmalığının işte bir kanıtı daha.

Kapitalist sistemin akıldışılığı, hiçbir yerde, plandan yoksun oluşu kadar apaçık değildir. Her işletmede, bir sistem, örgütlenme, planlama vardır; ama iki işletme arasındaki ilişkide, ne sistem, ne plan, ne de örgütlenme vardır, yalnızca anarşi vardır.

Ulusun ekonomik gönencinin en iyi şekilde, ulusun gönenci amacına yönelik, geniş kapsamlı ve iyi hazırlanmış planlarla değil, her kapitaliste, kendi işine geleni yapmasına izin vererek sağlanacağı konusunda sanayiciler bize güvence veriyorlar. Bütün bu tek tek verilen kararların toplamı da toplumun yararına olacakmış.

Bunlar, hiç anlamı olmayan sözler.

Kapitalist sistem, halkı birbiriyle çatışan sınıflara böldüğü için de akla-aykırıdır. "Bölünmez, herkese özgürlük ve adalet sağlayan tek bir ulus" yerine, kapitalizm, yapısı gereği, bir sınıfa özgürlük ve adalet getirip, ötekine getirmeyerek, bölünmüş iki ulus yaratıyor. Halkın, kardeşlik ve dostluk içinde birarada yaşayacağı birleşmiş bir toplum yerine, kapitalist sistem, bütünleşmemiş bir topluluk yaratıyor ve bu toplulukta, çalışan sınıf ile mülkiyet sahibi sınıf, ulusal gelirden büyük bir parça koparmak için, zorunlu olarak savaşıp duruyorlar.

Mülkiyet sahibi sınıfın gelirine, kâra, sanayinin amacı kâr elde etmek olduğu için, iyi bir şey gözüyle bakılıyor. Oysa, işçi sınıfının gelirine, ücrete, kârları azalttığı için kötü bir şey gözüyle bakılıyor. "Yüksek ücret teorisinin" erdemleri konusunda ne kadar lafebeliği edilirse edilsin, konunun özü budur. Kâr, elden geldiğince büyük tutulması gereken, kesin olarak iyi bir şey, ücretler ise, üretim maliyetinin düşük olması için en az düzeyde tutulması gereken, kesin olarak kötü bir şey gibi görülüyor.

Bunun sonucu, işçilerin kendi ürettikleri metaları satın alamamaları bunalıma ve depresyona —sistemde dönemsel çöküşlere— yolaçıyor. Bundan daha akıldışı bir ekonomik

sistem olur mu?

Sanayinin gelişmesinde esas dürtü olarak kârın vurgulanmasından doğan bir başka akıldışılık da, insanların sahip olduğu değerlerde yarattığı kargaşalıktır.

Kapitalist toplumda, tutum ve davranışların kılavuzu ne olacaktır? Bu sorunun yanıtı, duruma göre değişiyor:

İş dünyasında, rekabet, imansızca çıkarcılık, sıkı pazarlık, karşıdakinin gırtlağına sarılma, rakibi köşeye sıkıştırma, yakayı ele vermedikçe her şeyin mubah oluşu. Kazandıklarınızla ne yapacağınız önemli değil, bütün zamanınızı ve gücünüzü servet peşinde kan-ter içinde koşmakla geçirmelisiniz. Nasıl elegeçirdiğinize hiç aldırmaksızın, ne denli fazla yığarsanız, o denli başarılı sayılırsınız.

Aile ve dostlar dünyasında, din dünyasında ise, başka ölçüler egemendir. Rekabet yerine işbirliği; kin yerine sevgi; kendin için kopart yerine başkalarına hizmet; başkasının sırtından tepeye tırmanma yerine yanındakilere yardım; "ne kadarı benim olacak" yerine, "başkalarına yararı olacak mı?"; zenginlik tutkusu yerine, hizmet arzusu.

İki ayrı değerler sistemi — birbirlerinden geceyle gündüz kadar ayrı.

11. KAPİTALİZM ADALETSİZDİR

Kapitalist sistem adaletsizdir.

Temel taşı adaletsiz olduğu için, adaletsiz olmak zorundadır.

Yaşamın güzel şeyleri, bitip tükenmez bir dere gibi, küçük, ayrıcalıklı, zengin bir sınıfa aktığı halde, dehşet verici güvensizlik, insanı aşağılatıcı sefalet ve fırsat eşitsizliği, büyük, ayrıcalıksız, yoksul sınıfın yazgısıdır.

Bu, kapitalist sistemin temelini oluşturan, üretim araçlarının özel mülkiyetinin sonuçlarından birisidir. Diğer önemli bir sonuç, üretim araçlarına sahip olmayanlar ile olanlar arasındaki, kişisel özgürlük eşitsizliğidir.

İşçi, teoride, istediğini yapabilen "özgür" bir kişidir. Oysa aslında, özgürlüğü, çok sınırlıdır. İşçi, yalnız işverenin önerdiği ezici koşulları kabullenmek —ya da açlıktan ölmek— özgürlüğüne sahiptir.

Başkan Roosevelt'in 11 Ocak 1944'te kongreye sunduğu mesajda söylediği gibi, "gereksinme içinde olan insanlar, özgür değildir".

Kapitalist sistemin yapısı öyledir ki, halkın çoğunluğu, daima "gereksinme içinde" olmak durumundadır ve bunun için de özgür değildir. Bunların, ellerinden başka bir şeyleri yoktur. Dün kazandıklarını bugün yemek zorundadırlar. Kırk yaşına geldikleri zaman, yığın üretimi sanayiinde çalışamayacak kadar "yaşlı" sayılırlar. Ve tepelerinde daima işlerini yitirmek korkusu asılıdır.

Kapitalist sistemin başka bir adaletsizliği de, çalışmaksızın yaşamaktan utanç duymak şöyle dursun, bununla övünen asalak bir sınıfın varlığına gözyummasıdır. Kapitalist sistemin savunucuları, bu asalakların tembel olmakla birlikte, paralarının tembel olmadığını söylerler. Bu asalakların, işçilerden aldıkları haraç, göze aldıkları "riskin" ödülüdür. Bu, bir dereceye kadar doğrudur. Gerçekten paralarının batma olasılığı vardır.

Ama onlar paralarını tehlikeye atarken, işçiler de yaşamlarını tehlikeye atmaktadırlar. İşçilerin göze aldıkları tehlikenin büyüklüğü acaba nedir? Rakamlar akla durgunluk veriyor. "Savaş sırasında sanayi kuruluşlarındaki ölüm ve yaralanmalar, savaş alanlarındaki kayıplardan çok daha fazladır."

1946 yılında haftanın yedi gününün yirmidört saatinde, her otuz dakikada bir Amerikalı işçi, iş başındaki kazada ölmüştür.

Her 17,5 saniyede bir Amerikalı işçi yaralanmıştır.

Sanayide gerçekten tehlikeyi göze alan kimdir?

Ve işçilerin bu tehlikeyi göze almalarının karşılığında aldıkları ödül nedir?

İşte kapitalist sanayi için tipik bir örnek:

1946 yılında Bethlehem Çelik Şirketinin tersane işçileri sendikası, işçilerin asgari saat ücretlerini 1,04 dolara çıkaracak yüzde 15 oranında bir artış için savaşım vermiş ve kazanmıştır.

Bu, haftada 41,60 dolar, yılda 2.163,20 dolar demektir.

1946 yılında, Bethlehem yöneticilerinin maaşları yüzde 46 oranında artırılmıştır. İşçi ücretlerinde yapılacak teşvik artışının düşük tutulması için ısrar eden Bethlehem başkan yardımcısı bay J. M. Larkin'e yıllık 138.416 dolarlık maaşına ek olarak 38.764 dolarlık bir ikramiye verilmiştir.

Bu, yılda 177.180, haftada 3.407,30, saatte 85,18 dolar demektir.

Yani bay Larkin, Bethlehem'deki bir işçinin *bir yılda* aldığı asgari ücret toplamının bir-buçuk katından fazla parayı *bir haftada* alıyordu.

Bay Larkin, *bir saatte*, işçilerin *bir haftada* aldıklarının iki katından fazla para alıyordu.

İşçilerinkine kıyasla bay Larkin'in geliri ne denli büyük olursa olsun, bir gelir, kazanılmış olma erdemine sahiptir. Bay Larkin zorunlu bir işlevi yerine getirmiştir ve bu yüzden de aldığı gelir üzerinde meşru bir hakka sahiptir. Ama bir mirasa konmuş ve ömrü boyunca elini işe bile sürmemiş bir insanın, bu mülkiyet üzerinde aynı meşru hak iddiasını öne sürmesi olanaklı mıdır?

Kapitalist sistemde miras kurumunun ne olduğunu aydınlatmamız yerinde olacaktır. Bir insan, bir milyon dolarlık mirasa konduğu zaman, bu, kökünü kurutana kadar çekebileceği bir para yığınından ibaret değildir. Evet, hiç de bundan ibaret değildir.

Bu bir milyon dolar çoğu zaman, sanayi kuruluşlarında ya da bankalarda hisse senetleri ya da tahviller biçiminde bulunur. Bunlardan hisselerin bazıları yüzde 8, bazıları yüzde 2 vb., temettü öder. Diyelim ki, bu kişi [bu bir milyon dolar üzerinden] ortalama yüzde 4'lük bir gelir elde etmektedir. Bunun anlamı, bu hisse senetlerine sahip olduğu için yılda 40.000 dolarlık geliri olmasıdır.

Bu ülkede üretilen bütün servetten, her yıl 40.000 dolar, bu adamın cebine akmaktadır. Bu yıl, gelecek yıl, daha sonraki yıl, bu kişi, bu 40.000 doları harcar. Yirmi yıl sonra ölür ve oğlu mirasına konar. O zaman da oğlunun her yıl harcayacak 40.000 doları var demektir. Ve ondan sonra da onun oğlu — bu böyle sürer gider. Kuşaklar boyu her yıl 40.000 dolar harcanır ama, bir milyon dolar hâlâ öylece durmaktadır! Kim demiş pastayı hem yiyip hem saklayamazsınız diye?

Ne bu adam, ne oğlu, ne torunu, ellerini işe bulaştırmak zorunda kalmamışlardır. Üretim araçlarına sahip olmaları bunlara, başkalarının sırtından asalak gibi yaşama olanağını sağlamıştır.

Kapitalist sistemde, diğer bir büyük adaletsizlik de fırsat eşitsizliğidir.

Diyelim, yılda 2.000 dolar kazanan bir işçinin evi ile bir milyonerin evinde aynı zamanda birer bebek dünyaya geldi. Bunlar aynı hak ve fırsatlardan yararlanabilecekler midir? Birisinin yiyeceği, giyimi, oturduğu ev ötekisi kadar iyi olacak mıdır? Tıbbi bakım, oyun ve eğlence, eğitim olanakları aynı olacak mıdır?

"Amerika'nın fırsatlar ülkesi" olduğunu, eğer işçinin oğlu da yetenekli ise, ta tepeye kadar yükselebileceğini söylemek iyi bir yanıt değildir. Yetenek epey şeydir ama, doğum, toplumsal konum ve servet, çok daha fazla şeydir. Bu, yetenek, çalışma ve talihle, yoksul bir çocuğun zengin olamayacağı, demek değildir. Ne var ki, *bir sınıf olarak* yoksulların, yükselme olanağı daima azdı ve giderek de azalmaktadır.

Fırsatın olmadığı yerde, yetenekli olmak yetmez. Ve fırsat da, gerçekten yok.

Yüksek Mahkeme Yargıcı Jackson, birkaç yıl önce, Amerika Siyasal Bilimler Derneğinde şöyle diyordu: "Bugün özel teşebbüs sistemimizin gerçek yıkımı, aslında teşebbüsü yok etmiş olmasıdır. Yetenekli insanlara yükselme olanağı vermemektedir. ... Yetenekle tepeye yükselme düşü nadiren gerçekleşir. ... Ana-baba, çocuklarını okutabilmek için didi-

nirler, biriktirirler, ve bu eğitim tamamlanınca çocuklar için, Amerika'nın altmış büyük ailesinin egemen olduğu birkaç büyük şirketteki tırmanılamayacak kadar uzun merdivenin ilk basamağından başlamaktan başka gidebilecekleri yer yoktur."

Ülkedeki eğitim durumu üzerine başkan Johnson 1965 yılında şöyle diyordu.

"Ne kadar genç insan boşu boşuna harcanıp gitmiştir; kaç aile şimdi sefalet içinde yaşamaktadır. Amerika, bütün çocuklara öğrenim fırsatı veremediği için, bu güçlü ulus, nice yetenekler yitirmiştir. ...

"Geçen yıl askere alınacaklardan aşağıyukarı her üç kişiden birisi, sekizinci sınıf düzeyinde okuyup-yazamadıkları için silahlı kuvvetlerce geri çevrilmiştir. ... Bugün söylediğim gibi 54 milyon insan liseyi bitirmemiştir. Bu korkunç bir insan kaynağı israfıdır."

Eğitimde fırsat eşitsizliği daha da ötelere uzanmaktadır. Cumhurbaşkanlığı Yüksek Eğitim Komisyonu 1947'de şunları bildiriyordu: "Amerikan toplumunun hedef olduğu en ağır suçlamalardan birisi, gençliğe akla yatkın bir eğitim eşitliği sağlayamamasıdır. Oğullarımızla kızlarımızın büyük çoğunluğu için, elde etmeyi umabilecekleri eğitim türü ve miktarı, yeteneklerine değil, tesadüfen doğdukları aileye veya topluluğa ya da daha beteri, ana-babalarının derilerinin rengine ya da dinlerine bağlı kalmaktadır."

"Derilerinin rengi" demek, zenciler demektir. Siyahlara sağlanan düşük nitelikteki eğitimi gösteren pek çok istatistik vardır. Sayım Bürosu ile İş İstatistikleri Bürosunun, *Amerika'daki Zencilerin Toplumsal ve Ekonomik Koşulları* başlıklı ve 1967 tarihli raporundan çok önemli iki olguyu buraya aktarıyoruz: "Lisenin son sınıfındaki ortalama bir zenci delikanlının başarısı dokuzuncu sınıf düzeyindedir. ... 1963'te 25-34 yaşındaki zencilerden aşağıyukarı yüzde 7'si, üniversite eğitimini tamamlayabilmiştir, oysa aynı yaş grubundaki beyazlar için bu oran, yüzde 14 dolayındadır."

Eğer derin kara ise, yalnız eğitimin düşük olmakla kal-

mayacak, daha doğarken ölme olasılığın daha fazla olacak, hastalığın büyük olasılıkla öldürücü olacak, ömrün daha kısa, oturduğun ev daha kötü, iş bulma ve işte kalma olanağın daha az, gelirin daha düşük olacaktır. 1966 yılında siyah ailelerin —sınırlarımız içindeki sömürge halkının— ortalama geliri, beyaz ailelerin ancak yüzde 60'ı kadardı.

Malların üretiminde başlıca amacın kâr olduğu bir sistemde, kârın her şeyden daha önemli görülmesi —hatta, yaşamdan bile— kaçınılmaz bir sonuçtur. Ve durum, bugün de böyledir. Kapitalist toplumda, doların, insan yaşamından daha değerli tutulduğu çok görülür.

1947 yılının 25 Martında, Centralia madenindeki patlamada ölen 111 kişinin cesedi, bu gerçeğin acıklı kanıtıdır.

Bu 111 kişi ölmeyebilirdi.

Madeni işletenler, ocağın güvenli olmadığını biliyorlardı, çünkü, hem devlet, hem federal maden müfettişleri, bu durumu tekrar tekrar bildirmişlerdi.

Illinois eyaleti valisi Dwight Green de madende çalışma güvenliğinin olmadığını biliyordu.

Biliyordu, çünkü 1946 yılının 9 Martında, Birleşmiş Maden İşçileri Yerel Sendikası yetkililerinden bir mektup almıştı, mektup, madende çalışanların isteği üzerine yazılmıştı. Ve şöyle diyordu: "... Vali Green canımızı kurtarmanız için size yalvarıyoruz; lütfen, maden ve mineraller şubesinin, Centralia Kömür Şirketinin 5 numaralı ocağında yasaları uygulatmasını sağlayınız. ... Bunu, Kentucky ve Batı Virginia'da olduğu gibi bir patlama olmadan sağlayınız. ..."

Bir yıl sonra bu mektubu imzalayan dört kişiden üçü öldü. Evet, valiye önlenmesi için yalvardıkları patlamada öldüler.

Patlamadan sonra, bir devlet araştırma komisyonu, madeni denetlemekten sorumlu William H. Brown'a, ocağa niçin bir havalandırma donanımı konmadığını sordu.

Alınan karşılık, "Bunun, bizim madenimiz için ekonomik olmadığını düşünmüştük" idi.

Komite, "Yani gidere katlanmak istemediğinizi mi söylemek istiyorsunuz?" diye sordu.

Brown, "Evet, öyle" diye karşılık verdi.

Dolar ile yaşam karşı karşıya geldiler — dolar kazandı.

12. KAPİTALİZM ÖMRÜNÜ TÜKETMİŞTİR

Kapitalist sistem yalnız verimsiz, müsrif, akıldışı ve adaletsiz değil, aynı zamanda çöküntü halindedir.

Bunalım döneminde sistem öylesine çöker ki, toplum, kendi içindeki işçiler tarafından doyurulacağına, giyinip kuşanacağına ve barınacağına, sadakalarla, yardımlarla, uydurma işlerle ve buna benzer yollarla, işsizleri doyurma, giydirme, barındırma yükünü yüklenir.

Sistemin, üretimi tıkanıklığa uğratması, yalnız bunalım dönemlerinde olsaydı, kapitalizmin, üretici güçlerin gelişmesini sürekli değil, yalnızca geçici bir süre engellediği öne sürülebilirdi. Ama durum bu değildir. Harvard İşletmecilik Yüksekokulu profesörü Schlicter diyor ki: "Sanayinin tam kapasite ile üretim yapamaması yalnız depresyon zamanlarına özgü değildir. Bugünkü ekonomik düzenlemeler altında, teşebbüslerin çoğu, ödeme yapabilme durumlarını korumak için *normal olarak* üretimi sınırlamak zorundadır."

Savaşın çok büyük sayıda insan kaybına ve muazzam ekonomik zararlara yolaçmasına karşın, kapitalist ülkeler, gene de savaşa giden yol üzerinde yürümeye devam ediyorlar. Böyle olunca da sistemin sürekliliğinin tehlikeye girmesine, insan soyunun yokolması olasılığının bir gerçek olarak belirmesine karşın, kapitalizm, bir savaş biter bitmez bir başkasının hazırlığına başlıyor.

Başka seçeneği yoktur. İçinde yuvarlandığı çelişkiler, onu, barış zamanında üretim kapasitesini, ya yanlış kullanmaya, ya da eksik kullanmaya sürüklüyor. Yalnızca savaş sırasında ya da savaşa hazırlık sırasında, bolluk üretebiliyor. *Kendi ölümüne yolaçacak silahları hazırlama-*

dan kapitalizm yaşayamaz.

Kapitalizm, değişmek için olgun hale gelmiştir.

Yeni sistem, "sipariş" edilmez. O da tıpkı kapitalizmin feodalizmden doğup gelişmesi gibi, eski sistemden doğmak zorundadır. Yeni toplumsal sistemin tohumlarını, kapitalist toplumun kendisinin gelişmesi içinde aramamız gerekir.

Çok ötelere bakmamıza gerek yok. Kapitalizm, üretimi, bireysel bir süreç olmaktan çıkartıp, kolektif bir sürece dönüştürdü. Eskiden malları, kendi dükkanlarında kendi araçları ile çalışan tek tek zanaatçılar yapardı. Bugün ise üretilen nesneler, dev fabrikalarda, karmaşık makinelerde, birarada çalışan binlerce işçi tarafından yapılmaktadır.

Gittikçe büyüyen fabrikalarda, her an artan insanların biraraya gelmesiyle üretim süreci durmadan toplumsallaşıyor.

Kapitalist toplumda, şeyler elbirliğiyle işletilir ve elbirliğiyle yapılır, ama bunlar, yapanların ortaklaşa malı (mülkü) değildir. Makineyi kullananlar, onun sahibi olmadığı gibi, sahipleri de makineleri kullanmazlar.

Kapitalist toplumun temel çelişkisi de burada yatar: Üretim, toplumsal olduğu, kolektif çaba ve emeğin bir sonucu olduğu halde, ürünün mülkiyeti, özel, bireyseldir. Toplumsal olarak üretilen ürünler, üretenlere ait olmayıp, üretim araçlarının sahiplerinin, kapitalistlerin malıdır.

Bunun çaresi ortadadır: Üretimin toplumsallaştırılmasını, üretim araçları mülkiyetinin toplumsallaşması ile birleştirmek. Toplumsal üretim ile özel mülk edinme arasındaki çelişkiyi çözümlemenin yolu, kapitalist toplumsal üretim sürecinin gelişmesini mantıksal sonucuna götürmek, yani toplumsal mülkiyete ulaşmaktır.

Bugün Birleşik Devletler'deki işyerlerinin çoğu, şirketler tarafından yürütülür ve bu şirketlerin sahiplerinin ortak olmalarına ve kârları kendilerinin almalarına karşın işletmeyi yönetme işi, ücretli yöneticiler tarafından yerine getirilir. Bu şirketlerin sahiplerinin yönetim ve işletmeyle ilişkisi ya pek azdır ya da hiç yoktur. Mülkiyetin bir zamanlar bir işlevi vardı, şimdi asalaklık ediyor. Kapitalistlere bir sınıf olarak

artık hiç gerek kalmadı. Bunlar toptan aya taşınsa, üretim bir dakika bile durmaz.

Üretim araçlarının özel mülkiyeti ve kâr dürtüsünün sonu geldi. Kapitalizm, yararlığını tüketti.

Onun yerine yeni bir toplumsal düzen doğuyor: Sosyalizm.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞİŞMEYİ SAVUNANLAR

13. ÜTOPYACI SOSYALİSTLER

Sosyalizm, kapitalizmin tersine, üretim araçlarında özel mülkiyetin yerine ortak mülkiyetin, kâr için anarşik üretimin yerine kullanım için planlı üretimin bulunduğu bir sistemdir.

Sosyalizm fikri, yeni değildir. Kapitalist sistem, sanayi devriminin başlaması ve fabrika sisteminin gelişmesi ile daha yeni güçlenmeye başladığı zaman, verimsizliği, israfı, akıldışı oluşu ve adaletsizliği düşünen insanlar için apaçık ortadaydı.

Aşağıyukarı 1800 yılından başlayarak, İngiltere ile Fransa'da kapitalizmin kötülükleri, broşürler, kitaplar ve konuşmalarla halka anlatılmaya başlanmıştı. Böyle eleştiriler daha önceden, 16. yüzyılda ve bunu izleyen yüzyıllarda da vardı. Ne var ki, bu konuyu ilk ele alanlar,

hiçbir zaman bir taraftar yaratmamış soyutlanmış düşünürlerdi. Artık durum değişmiştir. İngiltere'de Robert Owen'a, Fransa'da Charles Fourier ile Comte Henri de Saint-Simon'a bir bakıma öncü sosyalistler denebilir. Çünkü bunların her birinin çevresinde, önemli ölçüde, bir hareket gelişmiştir. Bunların kitapları geniş ölçüde okunmuş, konuşmaları büyük dinleyici topluluklarını çekmiş ve bunların aracılığı ile sosyalizm fikri, Amerika gibi uzak ülkeler de dahil olmak üzere, başka yerlere de yayılmıştır.

Bunlar, *toplumun o günkü durumunu* suçlamakla, kötülemekle yetinmiyorlar, daha da ileri giderek, *toplumun nasıl olması* konusunda, her biri kendine göre, özenle düşünülmüş planlar üzerinde epeyce zaman ve çaba harcıyorlardı.

Her biri, geleceğin ideal toplumunun, kendilerine göre görüntüsünü canlandıran ve en ufak ayrıntılara kadar inen bir görünümünü çizmiştir. Bunların kendilerine özgü ütopyaları, belirli ayrıntılarda, birbirine hiç benzememek ve farklı olmakla birlikte hepsinde ortak bir temel bulunmaktaydı.

Bunların ütopik tasarılarının hepsinde, en önemli ilk ilke, kapitalizmin ortadan kaldırılmasıydı. Bunlar kapitalist sistemde, yalnız kötülük buluyorlardı. Bu sistem, israfçı, adaletsiz ve plansızdı. Oysa bunlar, verimli ve adaletli olan, planlı bir toplum istiyorlardı. Kapitalizmde, çalışmayan bir azınlık, üretim araçlarına sahip olduğu için konfor ve lüks içinde yaşıyordu. Ütopyacılar, üretim araçlarının ortak mülkiyetinde güzel bir yaşama giden yolu gördüler. Böylece hayali toplumlarında, çalışan çoğunluğun, üretim araçlarının sahipliği yoluyla, konfor ve lüks içinde bir yaşam sürmelerini düşündüler.

Bu, sosyalizmdi — ve bu, ütopyacıların düşüydü.

Bu, ütopyacılar için bir düş olarak kaldı, çünkü bunlar nereye gitmek istediklerini biliyor olmakla birlikte; buraya nasıl gidileceği konusundaki fikirleri pek bulanıktı. İdeal bir toplumun bir planını yapmanın, güçlüleri ya da zenginleri

(ya da her ikisini) yeni düzenin doğruluğuna ve güzelliğine inandırarak çekmenin, bu düzenin küçük bir denemesini yapmanın, ve işin bundan ötesini, onu gerçekleştirecek olan bu uysal kimselerin sağduyusuna bırakmanın yeterli olacağına inanıyorlardı.

Ütopyacıların saflıkları şuradaydı ki planlarını gerçekleştirmek için başvurdukları gruplar, çıkarları, düzeni değiştirmek şöyle dursun, onu olduğu gibi korumakta yatan gruplardı. İşçi sınıfının girişeceği politik ve ekonomik hareketleri kabul etmemekle, yeni topluma işçilerin sınıf olarak örgütlenmesi ile değil, bütün insanların iyi niyeti ve anlayışlılığı ile ulaşılacağında diretmekle, toplumdaki etkin güçler konusunda da aynı yanlış anlayışı gösteriyorlardı.

Hayalî örneklere göre, minyatür toplumsal deneyimlere girişmekle başarıya ulaşabilecekleri düşüncesi de, aynı derecede gerçek-dışıydı.

O sırada bile, önceden görülebileceği gibi, "kapitalist sefaletin bulanık denizi ortasındaki mutluluk adaları" başarısızlığa uğramaya mahkumdu, kapitalist sistem, dünyanın geri kalan kısmı ile ilişkileri kesilmiş, küçük, yalıtılmış topluluklara bölünemezdi.

Ütopyacı sosyalistler, kapitalizmin yarattığı sert ve insafsız çevreye şiddetle tepki göstermiş insanseverlerdi. Kapitalist sisteme karşı geçerli ve yerinde eleştiriler yöneltmişler, daha iyi bir dünyanın kurulması için planlar hazırlamışlardı. Bunlar, yeni kutsal kitaplarını yayarlarken, soruna başka bir açıdan yaklaşan iki adam dünyaya geliyordu.

Bu iki kişinin adları Karl Marx ve Friedrich Engels'ti.

14. KARL MARX VE FRİEDRİCH ENGELS

Ütopyacıların sosyalizmi, adaletsizliğe karşı insanca bir duygu üzerine kurulmuştu. Marx ve Engels'in sosyalizmi ise, insanın tarihsel, ekonomik ve toplumsal gelişmesinin incelenmesi üzerine kurulmuştur.*

Karl Marx, hiçbir ütopya tasarlamamıştır. Geleceğin toplumunun nasıl işleyeceği konusunda hemen hemen hiçbir şey yazmamıştır. Geçmişin toplumunun, bugünkü toplum durumuna gelene kadar, nasıl doğduğu, geliştiği ve çürüdüğü konusuna büyük bir ilgi duymuştur. Bugünkü topluma büyük bir ilgi duymasının nedeni ise, bundan, geleceğin toplumuna dönüşmeyi sağlayacak güçleri bulup çıkarmak içindi.

Ütopyacılardan farklı olarak Marx, Yarının ekonomik kurumları üzerinde zaman harcamamıştır. Zamanının hemen hemen hepsini, Bugünün ekonomik kurumlarının incelenmesine vermiştir.

Marx, kapitalist toplumda çarkları döndüren şeyin ne olduğunu bilmek istiyordu. En önemli kitabının başlığı, *Kapital — Kapitalist Toplumun Eleştirel Bir Tahlili*, ilgisinin ve dikkatinin hangi noktada toplandığını gösterir. O, kapitalist üretimin sistematik, zekice ve eleştirici bir tahlilini yapan, ilk büyük toplumcu düşünürdür.

Ütopyacılar için sosyalizm, bir hayal ürünü, bu ya da şu parlak zekanın bir buluşuydu. Marx, sosyalizmi bulutlar üzerinden yere indirdi, onun belirsiz bir umut olmayıp, insan soyunun tarihsel gelişiminde bir sonraki adım, kapitalist toplumun evriminin zorunlu ve kaçınılmaz bir sonucu olduğunu gösterdi.

* Biz, burada, daima Marx'ın düşüncelerine atıf yapacağız, ama Engels'in sosyalist düşüncenin gelişmesine katkısı küçümsenmemelidir. İlk kez karşılaştıklarında Marx ve Engels yirmi yaşlarında idiler ve bütün ömürleri boyunca dost ve çalışma arkadaşı olarak kaldılar. Bu durum, hiç kuşkusuz, dünyanın gördüğü en büyük entelektüel ortaklıktı. Engels her ne kadar kendi başına seçkin bir düşünür ve kendi temel felsefesine Marx'tan bağımsız olarak varmış ise de, uzun süren ilişkilerinde daima ikinci planda kalmakla yetinmiştir. 1888'de aralarındaki ilişkiyi şu sözlerle özetlemiştir: "Marx'la olan kırk yıllık işbirliği süresince temellerin atılmasında ve özellikle teorinin işlenmesinde, özel bir payım olduğunu yadsıyamam. Ama teorinin temel ilkelerinin büyük kısmı, hele ekonomi ve tarih alanlarına ait olanları ve bunlardan da öte, onun son şeklini açık ve seçik olarak alışı, Marx'a aittir. Marx daha yukarda duruyor, daha ileriyi görüyor ve daha geniş bir alanı hepimizden daha hızlı kavrıyordu. Biz, hepimiz, olsa olsa yetenekliydik. Marx ise bir dahi idi."

Marx, sosyalizmi, bir ütopya olmaktan çıkartıp, bilim haline getirdi. Yetkin bir toplumsal düzenin düşsel şeması yerine, ayakları yerde bir toplumsal ilerleme teorisi getirmiştir; toplumun değiştirilmesi için, üst sınıfın merhametine, iyi niyetine ve anlayışına sığınmak yerine, işçi sınıfının kendi kendisini kurtarmasına ve yeni düzenin mimarı olmasına belbağlamıştır.

Marx'ın sosyalizmi —bilimsel sosyalizm—, ilk kez, yüzyirmi yıl kadar önce 1848 Şubatında, Engels ile birlikte kaleme alınan *Komünist Parti Manifestosu*'nda ifade edilmiştir. Öğretilerinin özünün yoğunlaştırıldığı, ilk baskısı yalnızca 23 sayfa tutan bu broşür, o zamandan beri yeryüzünün her köşesindeki sosyalist hareketin temel taşı olmuştur. İncil dışında, yabancı dillere en çok çevrilen kitap haline gelmiştir. Dünyanın her yerinde, işçi sınıfı hareketinin güçlü esin kaynağı olması yönünden, hiç kuşkusuz, şimdiye kadar yazılan broşürlerin en etkilisidir.

Marx ile Engels, toplumun bu halde bulunmasının nedenlerinde, değişmesindeki nedenlerde, hangi yöne gittiği konusundaki yoğun çalışmalarında, tarih boyunca akıp giden birleştirici bir öğenin varlığını buldular. Olaylar, birbirlerinden bağımsız değildi; tarih, karmakarışık olgular ve olaylar yığını gibi görünüyordu ama, aslında hiç de böyle değildi: Tarih, bir keşmekeş değil, ortaya çıkartılabilecek belli yasalara uyan bir bilimdi.

İşte Karl Marx, insan toplumunun bu gelişme yasalarını bulmuştur. Onun, insanlığa yaptığı büyük katkı budur.

Her uygarlıkta ekonomi, politika, yasalar, din, eğitim birbirine bağlıdır; her biri ötekine dayanır, ve oluş nedeni ötekilerine bağlıdır. Bütün bu güçler içinde ekonomi en önemlisidir, temel etmendir. Yapının temel direği, üreticiler olarak insanlar arasında varolan ilişkidir. İnsanların yaşama biçimini, geçimlerini sağlama biçimleri, belirli bir toplumda belirli bir anda hüküm süren üretim biçimi belirler.

İnsanın düşünce biçimini, yaşama biçimi belirler.

Marx'ın sözleriyle: "Maddi yaşamdaki üretim biçimi, yaşamın toplumsal, siyasal ve düşünsel sürecinin genel niteliğine egemendir. İnsanların varlıklarını belirleyen şey, bilinçleri değildir; tam tersine, onların bilinçlerini, toplumsal varlıkları belirler."

Hak, adalet, özgürlük ve benzeri kavramlar, yani her toplumda bulunan fikirler dizisi, o toplumun ulaştığı ekonomik gelişimin belirli aşamasına uygun düşer. Öyleyse, toplumsal ve politik devrimi oluşturan şey nedir? Acaba yalnızca insanların düşüncelerindeki bir değişmeden mi ibarettir? Hayır, çünkü bu fikirler, her şeyden önce ekonomideki değişikliğe —yani üretim ve değişim biçimindeki değişikliğe— bağlıdırlar.

İnsan doğaya egemen olma yolunda ilerler; malların üretimi ve değişimi için yeni ve daha iyi yöntemler bulunur, ya da icat edilir. Bu değişmelerin temelden ve geniş çaplı olduğu zamanlar, toplumsal çatışmalar doğar. Eski üretim biçimi ile birlikte gelişen ilişkiler kemikleşmiştir. Eski topluca yaşama biçimi, yasada, politikada, dinde ve eğitimde sabitleşmiştir. İktidarı elinde bulunduran sınıf, iktidarını korumak ister ve yeni üretim biçimi ile uyum halindeki sınıfla çatışır. Bunun sonucu, devrimdir.

Tarihte bu biçimde yaklaşım, marksistlere göre, başka türlü kavranılamaz olan bir dünyayı anlama olanağını sağlar. Tarihsel olaylara, insanların yaşamlarını kazanma biçimlerinden doğan sınıf ilişkileri açısından bakmakla, kavranamaz şeyler, ilk kez kavranır duruma gelmiştir. Bu nedenle, *Manifesto*'da yapılan tahliller, şu tümce ile başlar: "Şimdiye kadarki bütün toplumların tarihi, sınıf savaşımları tarihidir."

Sınıflararası savaşımda devletin yeri, rolü nedir? Devlet, egemen sınıfın yarattığı bir şeydir. O, mevcut sistemi korumak için kurulmuştur ve bu amaçla sürdürülmektedir. Kapitalist toplumda devletin rolü, *Manifesto*'da şöyle açıklanmıştır: "Modern devletin yönetimi, tüm burjuvazinin ortak işlerini yöneten bir komiteden başka bir şey değildir."

Kapitalist toplumda devletin ilk görevi, kapitalist sınıfın işçi sınıfı üzerindeki egemenliğinin temelini oluşturan üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti savunmaktır. Bundan şu sonuç çıkar ki, eğer işçi sınıfının amacı, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyeti ortadan kaldırmaksa, egemen sınıfların devletini yıkmalı ve onun yerine kendi devletini koymalıdır. Ancak, egemen sınıfın devleti yerine bir işçi sınıfı devletinin kurulmasıyladır ki, işçi sınıfı iktidara gelebilir, devrim başarılı olabilir.

İlk bakışta bu, yalnızca, kapitalist sınıfın diktatörlüğünün yerini işçi sınıfı diktatörlüğünün alması gibi görünebilir. İşçi sınıfı devriminin ereği bu mudur? Yani işçileri, daha önce uyrukları oldukları sınıf üzerinde egemen kılmak mıdır?

Hayır. Proletarya diktatörlüğü, toplumu sınıflara bölen koşullara son vererek, sınıf egemenliğini büsbütün ortadan kaldırma sürecinde yalnızca gerekli ilk adımdır. Sosyalizmin amacı, bir sınıfın egemenliği yerine bir başka sınıfın egemenliğini koymak değil, bütün sınıfların büsbütün ortadan kaldırılmasıdır. Sosyalizmin amacı, her türlü sömürüye son veren sınıfsız bir toplum kurmaktır. *Manifesto*'daki sözlerle: "Sınıflarıyla ve sınıf karşıtlıklarıyla birlikte eski burjuva toplumun yerini, kişinin özgür gelişiminin, herkesin özgür gelişiminin koşulu olduğu bir birlik alacaktır."

Marx, her zaman ve her yerde, şu noktayı belirtmiştir: Eski sınıflı toplumdan yeni sınıfsız düzene geçişi, işçi sınıfı, proletarya başaracaktır. Marx, sosyalizmi kurmada, proletaryaya etkin unsur gözüyle bakmıştır; çünkü o, yani nüfusun çoğunluğu, kapitalizmin çelişkilerinden en çok ıstırap çekendir, çünkü durumunu düzeltebilmesi için de başka çıkar yolu yoktur.

İçinde yaşadıkları korkunç koşullar, işçileri biraraya gelmeye, örgütlenmeye ve çıkarları uğruna savaşım vermek için sendikalar kurmaya zorladı. Gene de sendikaların kurulması, öyle hemen bir gecede olup bitmedi. Sınıf olarak çıkar birliği duygusunun gelişmesi, uzun zaman aldı; bu noktaya

gelinceye değin de ulus ölçüsünde güçlü örgütler kurulması olanaksızdı.

Sanayi devrimi ve fabrika sistemi ile kapitalizmin büyüyüp gelişmesi, sendikacılığın dev adımlarla ilerlemesini sağladı. Bunun böyle olmasının nedeni, sanayi devrimi ile birlikte işçilerin kentlerde yoğunlaşması, ulusal ölçüde bir örgütlenme için büyük önemi olan taşıma, ulaştırma ve iletişim alanlarındaki ilerlemeleri ve bir işçi hareketini gerekli kılan koşulları birlikte getirmesidir. Böylece, işçi sınıfı örgütlenmesi, sınıfı, sınıf duygusunu ve işbirliği ile iletişimin fiziksel araçlarını yaratan kapitalist gelişme ile birlikte büyümüştür.

Öyleyse proletarya, kapitalizmle doğuyor ve onunla birlikte gelişiyor. Ensonu, kapitalizm, işlemez hale geldiği, çözemediği çelişkiler içine yuvarlandığı, "toplumun bu burjuvazinin egemenliği altında artık yaşayamaz, bir başka deyişle onun varlığı, toplumla artık bağdaşamaz" duruma geldiği anda, kısaca, kapitalizm mezara girmeye hazır olduğu zaman, onu gömecek olan proletaryadır.

Marx, başkalarına, neyin yapılmasını, niçin yapılmasını anlatmakla yetinen bir koltuk devrimcisi değildi. Hayır, o, felsefesini yaşayan bir insandı. Felsefesi yalnız dünyanın bir açıklaması olmayıp, dünyayı değiştirmenin bir aracı da olduğu için, içten bir devrimci olarak savaşımın dışında kalmayıp, onun savaşkan bir parçası olmak zorundaydı. Öyle de oldu.

Proletaryanın, kapitalizmin kaldırılması aracı olduğu inancı ile, çalışmalarından ayırabildiği bütün zamanını, işçi sınıfının ekonomik ve politik savaşımı için eğitilmesine ve örgütlenmesine verdi. 28 Eylül 1864'te Londra'da kurulan Uluslararası İşçiler Derneğinin (Birinci Enternasyonalin) en etkin ve etkili üyesiydi. Kuruluşundan iki ay sonra Marx Alman arkadaşı Dr. Kugelmann'a şöyle yazıyordu: "Dernek, daha doğrusu komite önemlidir, çünkü Londra İşçi Sendikalarının başkanları komitededir. ... Paris işçi liderleri de birliğe bağlıdır."

İşçi sendikaları, o zamanlar birçok insana, bugün de olduğu gibi, işçinin günlük yaşamını azar azar iyileştirecek örgütlerden ibaret gibi görünen sendikalar, Marx ve Engels için daha derin bir anlam taşıyordu: "İşçi sınıfının, bir sınıf olarak sendikalar yoluyla kurduğu örgüt ... proletaryanın gerçek sınıf örgütüdür ve sermaye ile günlük savaşımını bunlar aracılığı ile verdiği gibi, bunların içinde kendi kendini eğitir. ..."

Kendisini ne için eğitir? Daha yüksek ücret, daha az çalışma saati, daha iyi çalışma koşulları için mi? Evet kuşkusuz. Ama daha önemlisi, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin kaldırılarak işçi sınıfının tam kurtuluşu amacıyla savaşım için de.

Marx, bu noktayı, 1865 Haziranında, Enternasyonalin genel konseyinde yaptığı bir konuşmada özellikle belirtmiştir. Sendikaların, savaşımı sürdürmeleri halinde, "kurtuluşlarından umut kesilen sefiller sürüsü ile aynı düzeye düşeceğini" gösterdikten sonra, bunu da aşan amaçları olması zorunluluğunu şu sözleri ile açıklamaya devam etmiştir: "Aynı zamanda ve ücret sisteminin birlikte getirdiği genel kölelikten tamamen ayrı olarak, işçi sınıfı, bu günlük savaşımın sonuçlarını gözünde büyütmemelidir. Sonuçları doğuran nedenlere karşı değil, sonuçlara karşı savaşım verdiklerini, aşağı doğru hareketi geciktirmemekle birlikte bunun yönünü değiştirmediklerini, yatıştırıcı ilaçlar kullandıklarını, ama hastalığı tedavi etmediklerini akıldan çıkarmamalıdırlar. Bu nedenle, sermayenin bitip tükenmez saldırıları ile piyasa değişikliklerinden doğan bu kaçınılmaz gerilla savaşlarına kendilerini büsbütün kaptırmamaları gerekir. Yürürlükteki sistemin, kendilerini ezen bütün sefaletlerle birlikte, toplumun ekonomik yapısının yeniden kurulması için gerekli *maddi koşullar ile toplumsal biçimleri* de oluşturduğunu anlamalıdırlar. *Tutucuların* parolası olan, 'Adil bir işgünü için adil bir ücret' yerine bayraklarına şu devrimci parolayı yazmalıdırlar: 'Ücret sisteminin kaldırılması'."

Marx, şu temel öğretisini daima ve her yerde yinelemiştir: Toplumun ekonomik, politik ve toplumsal yapısında temelden bir değişiklik yapılması tek çıkar yoldur, ve bu, ancak işçi sınıfının yapacağı bir devrimle gerçekleşebilir.

Bu, genellikle sanıldığı gibi, devrime o kadar inanan Marx'ın, her yerde ve her zaman devrim istediği anlamına gelir mi? Asla. Marx, gelişigüzel devrime karşıydı. Marx, Enternasyonalde, ilke olarak devrim isteyenlere, devrim yapmış olmak için devrim yapılmasını isteyenlere şiddetle karşı çıkmıştır. Marx'ın düşüncesinin özü, devrimin, başarılı olması için tam zamanında yapılmasıdır; ekonomik gelişim, değişmek için olgunlaşmadan, toplum değiştirilemez.

Sosyalizme dönüşmenin temeli, kapitalist toplum içinde bulunan ve onun çöküşünü hazırlayan derin çelişkilerde yatar; üretimin toplumsallaşması ile eski düzenin rahminde yeni düzenin tohumlarının yaratılmasında yatar; değişikliği gerçekleştirmek için gerekli devrimci eylemi yürüten işçi sınıfının sınıf bilinci ile örgütlenme derecesinin artışında yatar.

Marx, kapitalist sistemi, insanlığın gelişim tarihinin bir parçası olarak görmüştür. Bu, ne kalıcı ne de değiştirilemez bir sistemdir. Tersine, kapitalizm, esas olarak geçici bir toplumsal sistemdir ve bütün diğer toplum biçimleri gibi bir önceki sistemden doğmuş ve gelişmiştir; zamanı gelince çökecek ve yerini başka bir sistem alacaktır. Marx'a göre hiçbir toplum durağan değildir, hepsi de devamlı bir akış ve değişme içindedir. Ona göre yapılacak iş, kapitalist toplumda değişmeyi meydana getiren şeyi bulmak, kapitalizmin "hareket yasasını" keşfetmektir. Kapitalizmi açıklamak çabası ile işe girişmiş ve bunu, öteki iktisatçıların yaptıkları gibi, kapitalizmi mazur gösterme çabası ile değil gelecekte daha iyi bir toplum yaratacak güçler için bir eylem kılavuzunun anaçizgilerini ortaya koymakla sonuçlandırmıştır.

Sosyalistler, Marx'ın çizdiği kapitalist toplum tablosunun sağlam, ve marksist-olmayan iktisatçıların çizdik-

lerinden gerçeğe daha yakın olduğu kanısındadırlar. Bu konuda Harvard Üniversitesinden profesör Leontief, kendisi marksist olmamakla birlikte, birkaç yıl önce, Amerikan İktisat Derneği üyelerine şunları söylemiştir: "Kârın, ücretin, kapitalist girişimlerin aslında neler olduklarını öğrenmek isteyen bir kimsenin, *Kapital*'in üç cildinden ilk elde edineceği bilgi, Amerikan sayım ve istatistik dergisinin birbirini izleyen on sayısında ya da çağdaş ekonomik kurumlar üzerine yazılmış bir düzine ders kitabında bulacağını sandığı bilgiden daha gerçekçi ve daha uygun olacaktır..."

Aynı makalesinde profesör Leontief, Marx'ın yaptığı ve o zamandan beri gerçekleşen birçok tahmin için şu övücü sözleri söylüyor: "Olanlar gerçekten etkileyicidir; gittikçe artan servet yoğunlaşması, küçük ve orta girişimlerin hızla tasfiyesi, rekabetin gitgide sınırlanışı, sabit sermayenin durmadan artan bir önem kazanması ile birlikte, devamlı teknik gelişme ve ensonu, birbirini izleyen ve genişleyen ekonomik çevrimler — modern iktisat teorisinin, bütün inceliklerine karşın, karşısına pek bir şey çıkaramayacağı, aşılamaz bir tah-minler dizisi."

Şurası da ilginçtir ki, Harvardlı profesörün, iktisatçı meslektaşlarına, Karl Marx'tan öğrenebilecekleri pek çok şey bulunduğunu söylemeyi gerekli gördüğü sıralarda, başka bir seçkin bilim adamı, tarih alanında, meslektaşlarına, benzer öğütlerde bulunuyordu. *American Historical Review*'nun 1935 Ekim sayısında, Amerika'nın en seçkin tarihçilerinden birisi olan müteveffa Charles Beard şöyle yazıyordu: "Marx'ı yalnızca bir devrimci ya da ateşli bir partizan olarak görmek eğiliminde olanlara, onun bundan daha öte bir kişi olduğunu anımsatmak, yerinde olabilir. Bir Alman üniversitesinde felsefe doktoru olmuş, bilim adamı özelliklerini taşıyan bir insandı. Yunan ve Latin kültürü araştırıcısı idi. Anadili Almancadan başka, Yunanca, Latince, Fransızca, İngilizce, İtalyanca ve Rusça okurdu. Çağdaş tarih ve ekonomi bilimleri alanında yazdıkları, geniş çevrelerce okunmuştur. Bu nedenle, Marx'ın kişisel görüşlerinden ne kadar hoşlanmazsak

hoşlanmayalım, geniş ve derin bilgisini, korkusuz ve insanlığa adanmış yaşamını yadsıyamayız. Tarih yazan herhangi bir kimsenin yaptığı gibi, tarihi yalnız yorumlamakla kalmamış, tarihin yapılmasına yardım etmiştir. Herhalde bildiği bir şey vardı."

Dünyanın hemen hemen her ülkesinde toplumsal ve ekonomik adaleti gerçekleştirmeye çalışan işçi sınıfı hareketi, onun bildiği bir şey olduğunu hissetmektedir.

Kurtuluş ve bağımsızlık savaşımlarını onun öğretilerine dayandıran Asya ve Afrika'nın sömürge halkları, onun bildiği bir şey olduğu düşüncesindedir.

Kâr peşinde koşan anarşik üretim yerine, kullanım amacıyla planlı üretimi koyma çabasında olan Doğu Avrupa ülkeleri, onun bildiği bir şey olduğuna inanmaktadır.

Sallanan iktidar koltuklarında kalabilmek için umutsuzca çırpınan kapitalist ülkelerin mutlu azınlığı, onun bir bildiği olması korkusuyla titremektedirler.

Sosyalizmin, sınıf ayrımını sona erdireceğini ve insanın ekonomiyi bilinçli olarak herkesin gönencine yöneltebileceğini uygulama ile gösteren ve yeryüzünün altıda-birini kaplayan bir ülkenin halkı, onun bir bildiği olduğundan emindir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOSYALİZM

15. SOSYALİST PLANLI EKONOMİ

Şimdi sosyalizmin tahliline gelmiş bulunuyoruz. Şunu başlangıçta açıkça belirtmek gerekir ki, sosyalizme inananlar, üretim araçları üzerindeki özel mülkiyetin kamu mülkiyetine geçmesi ile insanın tüm sorunlarının çözümleneceğini iddia etmiyorlar. Sosyalizm, ne şeytanları meleğe dönüştürecek, ne de cenneti yeryüzüne indirecek. İddia edilen şeyler, sosyalizmin, kapitalizmin bellibaşlı kötülüklerine çözüm bulacağı, sömürüyü, sefaleti, güvensizliği, savaşı ortadan kaldıracağı ve insanlara daha büyük bir gönenç ve mutluluğun kapılarını açacağıdır.

Sosyalizm kapitalizmin yırtıklarının yamanarak düzeltilmesi değildir. Sosyalizm, devrimci bir değişme, toplumun büsbütün farklı bir çizgide yeniden kurulması demektir.

Bireysel kâr için bireysel çaba yerine, kolektif yarar için kolektif çaba olacaktır.

Kumaş, para kazanmak için değil, insanlara giysi sağlamak için yapılacaktır; bütün öteki mallar da öyle.

İnsanın insan üzerindeki gücü azalacak, insanın doğa üzerindeki gücü artacaktır.

Bolluk yaratma gücü, kâr yapma düşüncesiyle kısılacağı yerde, herkese bol mal sağlamak için son sınırına kadar kullanılacaktır.

Kullanım için yapılacak planlı üretimin, herkese, her zaman iş sağlayacağının bilinmesi ile insanların içindeki ekonomik depresyon, işsizlik, yoksulluk ve güvensizlik duygusu kaybolacak, bunun yerini beşikten mezara kadar ekonomik güvenlik duygusu alacaktır.

Başarının ölçüsü, servetin miktarı ile değil de insanlarla giriştiğimiz işbirliğinin büyüklüğü ile ölçüldüğü zaman, altının egemenliğinin yerini altının yönetilmesi alacaktır.

Kâr peşinde koşanların, mal "fazla"sını satabilecek ve sermaye "fazla"sını yatırabilecek dış pazar avcılığından doğan emperyalist savaşlar son bulacaktır; çünkü artık ne mal ne de sermaye "fazla"sı olacak, ne de gözünü kâr hırsı bürümüş sermayeciler.

Üretim araçları özel ellerde olmadığı için toplum, artık, işverenler ve işçiler diye sınıflara bölünmeyecektir. Bir insan bir başkasını sömürecek durumda olmayacak, B'nin emeğinden A kâr sağlayamayacaktır.

Kısacası, sosyalizmin özü gereği, ülke bir avuç insanın malı olmaktan ve bunlar tarafından kendi çıkarları için kötü yönetilmekten kurtulacak, bütün halkın malı olacak ve halk yararına, halk tarafından yönetilecektir.

Şimdiye kadar sosyalizmin özünün ancak bir yanını, ülkenin "halkın malı" oluşunu, yani üretim araçlarının kamunun mülkiyetinde bulunmasını ele aldık. Şimdi tanımın ikinci kısmına gelmiş oluyoruz — "halk yararına, halk tarafından yönetilme" kısmına. Bu nasıl başarılacaktır?

Bu sorunun karşılığı, *merkezî planlamadır.* Üretim

araçlarının kamu mülkiyetinde olması, sosyalizmin nasıl bir temel özelliği ise, merkezî planlama da öyledir.

Bütün ulus için merkezî planlamanın güç bir iş olduğu besbellidir. Bu, o denli güç bir iştir ki, kapitalist ülkelerdeki pek çok kimse —özellikle üretim araçlarını ellerinde bulunduranlar ve bu nedenle de kapitalizmi olanaklı olan düzenlerin en iyisi sayanlar— bu merkezî planlamanın yürüyemeyeceğinden emindirler. Örneğin Ulusal İmalatçılar Derneği bu nokta üzerinde, tekrar tekrar durur. Birkaç yıl önce yapılan "Amerikan Sanayi Platformu"ndaki bu konu ile ilgili apaçık ve dolaysız tümcelerden birisi şöyledir: "Bir avuç insan, bütün halkın etkinliklerini başarılı bir biçimde planlamak, yönetmek ve hızlandırmak için gerekli bilgiye, görüş gücüne ve kavrayışa sahip olamaz."

Bu iddia, eğer doğru ise, sosyalizm bakımından son derece önemlidir. Çünkü sosyalist ekonomi, planlı ekonomi olmak *zorundadır,* ve eğer planlama olanaksız ise sosyalizm de olanaksız demektir.

Merkezî planlama olanaklı mıdır? 1928 yılında öyle bir şey oldu ki, planlama sorunu, bir tahmin işi olmaktan çıktı ve ayağı yerde bir konu halini aldı. 1928 yılında Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği Birinci Beş Yıllık Planı yaptı. Bu tamamlanınca İkinci Beş Yıllık Plan, onun ardından da Üçüncü Beş Yıllık Plan yapıldı ve uygulandı. Ve bu böylece sürüp gidecek. (Ve bu SSCB sosyalist bir ülke olduğu sürece sonsuza dek sürüp gidecek, çünkü gördüğümüz gibi sosyalist bir devletin *mutlaka* bir planı olması gerekir.)

Artık, bir ulus için merkezî bir planlamanın olanaklı olup olmadığını düşünmemize gerek kalmadı. Şimdi bunu biliyoruz. Sovyetler Birliği bunu denedi. Oluyor. Olanaklıdır.

Bir kimse, Sovyet yaşamının şu ya da bu özelliği üzerinde ne düşünürse düşünsün, Sovyetler Birliği'nin ister hayranı olsun ister düşmanı, şunu kabul etmek zorundadır ki —çünkü en amansız düşmanları bile bunu kabul ediyor—, bu ülke, planlı bir ekonomiye sahiptir. Bu nedenle, sosyalist bir ülkede planlı ekonominin nasıl işlediğini anlamak için,

SSCB modelini incelememiz gerekir.

Bir plan neyi kapsar? Sen, ben ya da herhangi bir kimse plan yapacaksa, onun iki kısmı olduğunu bilmemiz gerekir; *ne için ve nasıl,* yani amaç ve yöntem kısımları. Amaç, planımızın bir kısmı, ona ulaşma yolu öteki kısmıdır.

Bu, sosyalist planlama için de böyledir. Onun da bir amacı ve bir yöntemi vardır. Müteveffa Sidney ve Beatrice Webb (*Sovyet Komünizmi: Yeni Bir Uygarlık mı?* adını taşıyan incelemeleri, otuz yıl kadar önce yayımlanmış olmakla birlikte, toplumsal bilimlerde bilimsel çalışmanın ilk görkemli anıtlarından birisi gibi hâlâ ayakta durmaktadır), sosyalist planlamanın amacı ile kapitalist ülkelerde ulaşılmaya çalışılan hedef arasındaki temel ayrılığı şöyle anlatıyorlar: "Kapitalist bir toplumda, en büyük girişimlerin bile amacı, sahiplerine ya da ortaklarına maddi kâr ve kazanç sağlamaktır. ... SSCB'de, proletarya diktatörlüğü ile yönetilen bu ülkede, planlanacak amaç büsbütün başkadır. Kâr sağlayacak ne mal sahibi vardır, ne de ortak. Maddi kâr ve kazanç düşüncesi diye bir şey yoktur. Hedef alınan tek amaç, uzun vadede, bütün toplumun azami gönenci ve güvenliğidir."

Sosyalist ekonomide planlamanın amacı için bu sözler yeter. Genel amacın kâr değil, halkın gereksinmeleri olduğu gerçeğini yukarda görmüş bulunuyoruz. Burada asıl konumuz, *ne için değil nasıl* sorunu, yani amaç değil, bu amaca ulaşmanın yöntemi olacaktır. Bilmek istediğimiz şey, istenilen hedefe ulaşmak için hangi politikaların uygulanması gerektiğidir.

Gereksinmeler sınırsız, ama bu gereksinmeleri karşılayabilecek üretken kaynaklar sınırlıdır. Bunun için benimsenecek politikalar, Sovyet plancılarının ne yapmak istediklerine değil, nelerin yapılmasının olanaklı olduğuna dayanmalıdır. Bu olanak da, ancak, ülkenin üretken kaynaklarının tam ve doğru bir tablosunun elde edilmesi ile saptanabilir.

Bu, Devlet Planlama Komisyonunun (Gosplan) işidir.

Bu komisyonun ilk görevi, SSCB'deki her şey konusunda kimin neyi, nerede ve nasıl yaptığını bulmaktır. Ülkenin doğal kaynakları nedir? Elde ne kadar işçi vardır? Kaç fabrika, maden ocağı, işyeri, çiftlik vardır ve bunlar nerelerdedir? Geçen yıl ne üretmişlerdir? Ek malzeme, ve işçi verilirse, ne üretebilirler? Daha fazla demiryoluna ve limana gerek var mıdır? Bunlar nerelerde yapılmalıdır? Eldeki olanaklar nelerdir? Nelere gereksinme vardır?

Dağlar kadar olgular, rakamlar, istatistikler.

SSCB'nin geniş toprakları üzerinde her kurumdan, her fabrikadan, çiftlikten, imalathaneden, madenden, hastaneden, okuldan, araştırma enstitüsünden, sendikadan, kooperatiften, tiyatro topluluğundan bu uçsuz bucaksız alanın en uç köşelerinden şu sorulara karşılıklar gelir: Geçen yıl ne yaptınız? Bu yıl ne yapıyorsunuz? Önümüzdeki yıl ne yapmayı umuyorsunuz? Ne gibi bir yardıma gereksinmeniz var? Siz ne gibi bir yardımda bulunabilirsiniz? Ve yüzlerce başka soru.

Bütün bu bilgiler Gosplan'ın bürolarına akar ve orada uzmanlarca toplanır, düzene sokulur, yoğrulur. "Halen Sovyetler Birliği'nde, Gosplan'ın bütün personeli, ikibin kadar istatistik uzmanı ile çeşitli bilim dallarındaki teknisyenlerden oluşmuştur. Bir bu kadar da büro görevlisi memur vardır.. Bu durumuyla Gosplan, dünyada hiç kuşkusuz en iyi donatılmış ve en geniş daimi istatistik araştırma merkezidir."

Bu uzmanlar, toplanan bilgilerin ayıklanma, düzenlenme ve denetlenme işini bitirince, mevcut durumun bir tablosunu elde ederler. Ama, bu, görevin ancak bir kısmıdır. Şimdi de düşüncelerini durum ne olabilir sorusuna yöneltirler. Bu noktada, planlamacıların, hükümetin yetkilileriyle biraraya gelmeleri gerekir. "Devlet Planlama Komisyonunun vardığı sonuçlar ile hazırladığı projelerin, hükümetin onayından geçmesi gerekir. Planlama işlevi, önderlik işlevinden ayrılmış, ve önderlik planlamaya bağımlı değildir."

Planlama, elbette ki, planla uygulanacak politik kararların zorunluluğunu ortadan kaldırmaz. Politika hükümet

tarafından saptanır, plancıların görevi ise, topladıkları bilgilere ve verilere dayanarak, bu politikayı en etkin biçimde uygulayacak yolu bulmaktır. Gosplan ile yöneticiler arasındaki tartışmalar sonucu, İlk Plan Taslağı ortaya çıkar.

Bu, yalnızca ilk taslaktır. Henüz plan değildir. Çünkü, sosyalist planlı ekonomide, Beyin Kurulunun hazırladığı plan, kendi başına yeterli değildir. Bunun, bütün halka sunulması gerekir. Bu, ikinci adımdır. "Görüşlerini ve yorumlarını bildirmeleri için, Ağır Sanayi, Hafif Sanayi, Ticaret, Ulaştırma, Dış Ticaret ve bunun gibi Halk Komiserlikleri ve ulusal ekonomi ile ilişkili merkezî organlara, 'kontrol rakamları' sunulur. Her merkezî yetke, kendisine ait planın çeşitli bölümlerini yetke bakımından bir alt organa gönderir ve böylece planın ilgili bölümleri tek bir fabrikaya ya da çiftliğe kadar inmiş olur. Her aşamada, 'kontrol rakamları', çok sıkı bir incelemeden geçer. Plan, Devlet Planlama Komisyonundan başladığı yolculuğun son durağı olan fabrika ya da kolektif çiftliğe ulaşınca, bütün işçiler ve köylüler, inceleme ve plan konusunda tartışmaya katılır, öneri ve öğütlerde bulunurlar. Bundan sonra, 'kontrol rakamları', aynı yoldan geçerek, değiştirilmiş ya da eklenmiş biçimi ile Devlet Planlama Komisyonuna döner."

Fabrikada işçiler, çiftlikte köylüler, planın iyi yanları ve hataları konusunda düşüncelerini söylerler. Bu durum, Sovyet halkının haklı olarak gurur duyduğu bir durumdur. Çoğu zaman bu işçiler ve köylüler, kendi çalışma yerlerine ait rakamları kabul etmezler. Kendilerinden beklenen üretimi artırabileceklerini göstermek için çoğu zaman, kendi rakamlarını kapsayan bir karşı-plan sunarlar. Her yerde milyonlarca yurttaşın katıldığı bu geçici plan tartışmalarına ve görüşmelerine, Sovyet halkı, gerçek bir demokrasi gözüyle bakar. Yapılacak işin, erişilecek hedefin planı, tepeden inme değildir. Bunda işçilerin ve köylülerin de söz hakkı vardır. Bunun sonucu ne olur? Usta bir gözlemci bu soruya şu karşılığı veriyor: "Nereye giderseniz gidiniz, hiç değilse SSCB'nin benim gördüğüm yerlerinde, şunu gururla söyleyen

işçilere raslarsınız: 'Bu *bizim* fabrikamız, bu *bizim* hastanemiz, bu *bizim* dinlenme evimiz'. Bütün bu sözkonusu olan şeylerin birey olarak mülkiyetinin kendilerine ait olduğunu kastetmiyorlar, ama hepsi de, onların yararı için çalışmakta ve üretmektedir. Ve onlar, bunu bildikleri gibi, bunların başarılı olmalarında kendilerinin de bir sorumlulukları olduğunu biliyorlar."

Planın hazırlanmasında üçüncü aşama, gelen rakamların son olarak incelenmesidir. Gosplan ile hükümet yetkilileri, öğütler ile düzeltmeleri incelerler, gerekli değişiklikleri yaparlar, ve plan artık hazırdır. Son biçimi ile tekrar ülkenin dörtbir yanındaki işçilerle köylülere gönderilir ve tüm ulus, bütün gücünü, görevin tamamlanmasına yöneltir. Kolektif yarar için kolektif eylem bir gerçek durumuna gelir.

Sosyalizmde, üretim araçlarının kamu mülkiyeti ve merkezî planlama yolu ile insanlar, kendi yazgılarını ellerinde bulundururlar; insan, ekonomik güçlerin efendisidir. Üretim ile tüketim, şu soruları soran bir plana dayanır: Elimizde neyimiz var? Nelere gereksinmemiz var? Gereksinmelerimizi karşılayabilmek için elimizdekiler ile neler yapabiliriz? Böyle bir plan ile, çalışmak isteyen herkese yararlı bir iş sağlamak olanağı doğar, ve iş bulma hakkı güvence altına alınır. Sovyetler Birliği Anayasasının 118. maddesi şöyle der: "SSCB yurttaşları çalışma hakkına sahiptirler, yani çalışma ve yaptıkları işin nicelik ve niteliğine göre uygun bir ücret alma hakkı, her yurttaş için güvence altına alınmıştır."

"Çalışma hakkı, ulusal ekonominin sosyalist örgütlenmesi ile, Sovyet toplumunun üretken güçlerinin devamlı büyümesiyle, ekonomik bunalım olasılığının dıştalanmasıyla ve işsizliğe son verilmesiyle güvence altına alınmıştır."

1929 ekonomik bunalımına, çoğu zaman, bir dünya ekonomik bunalımı denir. Oysa, öyle değildir. Üretimin felce uğraması ve onunla birlikte gelen işsizlik ve halk yığınlarının sefaleti, dünyanın her yanında bulaşıcı bir hastalık gibi yayıldı, ama bir ülke dışında. Bu bunalım Sovyet-

ler Birliği'nin sınırlarına çarptı ve geri döndü.

Sovyet halkı, sosyalist planlı ekonominin ördüğü setlerin arkasında güvenlik içindeydi.

Merkezî planlama, sosyalizmin belirgin bir özelliğidir. Planlamanın nasıl işlediğini anlamak için zorunlu olarak SSCB modelini inceledik, çünkü SSCB, şu anda [1949'da –ç.] dünyada tek sosyalist ülkedir.

Ancak, başka bir ülkede sosyalizmin, Sovyetler Birliği'ndekinin aynısı olması zorunluluğu gibi bir yanılgıya düşmemeliyiz. Olmayabilir de. Örneğin, sosyalist bir Amerika Birleşik Devletleri'nde, ağır sanayinin hızla kurulması gibi bir zorunlulukla karşılaşmayacağız, çünkü, bu kolda, dünyada en büyük ve en iyi sanayi zaten bizde var. Bizim ilk görevimiz, Sovyetler Birliği'nin tersine, tüketim mallarının üretimine ağırlık vermek olacaktır.

Öteki ülkeler için de aynı şey geçerli. Doğal kaynaklar farklı, iklim farklı, halkın sevdiği ve sevmediği şeyler farklı, sağlık, eğitim ve kültür düzeyleri farklı, özgürlük ve siyasal haklar anlayışı farklı, tarih ve gelenekler farklıdır. Sovyetler Birliği'ni, kendi gereksinmelerine en iyi uyan bir sosyalizmi geliştirmeye yönelten özel koşullar, başka ülkelerde olmayabilir. Yani bunların, sosyalizmi uygulama biçimi başka türlü olabilir.

Ancak, anaçizgiler, sosyalizmi benimseyen bütün ülkeler için aynı olacaktır. Hepsinde de üretim araçları kamu mülkiyetinde olacak ve merkezî bir planlama bulunacaktır.

16. SOSYALİZM ÜZERİNE SORULAR

Ekonomik Sistemimiz Kapitalistler Olmaksızın İşleyebilir mi?

Bu sorudaki *kapitalistler* sözcüğünü değiştiriniz, tarihin her döneminde sorulmuş beylik bir soruyu görürsünüz. Dörtyüz yıl önce Avrupa'da soru şöyleydi: Ekonomik sistemimiz feodal beyler olmaksızın işleyebilir mi? Yüz yıl önce Amerika'da soru şöyleydi: Ekonomik sistemimiz köle sahipleri olmaksızın işleyebilir mi?

Toplum, feodal beyler ve köle sahipleri olmaksızın da pekala yaşayabileceğini nasıl gördüyse, kapitalistler olmadan da yaşayabileceğini görecektir.

Kapitalistler ile bunların sermaye olarak sahip oldukları üretim araçları arasında bir ayrım yapmak gerekir. Toplum, hiç kuşkusuz, bu üretim araçları, yani toprak, madenler, hammaddeler, makineler, ve fabrikalar olmadan edemez. Bunlar gereklidirler. Robert Blatchford, *Merrie England* adlı tanınmış yapıtında bu ayrımı şöyle belirtir:

"Sermaye olmaksızın çalışamayacağımızı söylemek, tırpan olmaksızın çayır biçemeyeceğimizi söylemek kadar doğrudur. Oysa kapitalist olmadan çalışamayacağımızı söylemek, bütün tırpanlar tek bir adama ait olmadan çayır biçemeyeceğimizi söylemek kadar saçmadır. Bundan da öte, bütün tırpanlar tek bir kişiye ait olmadan ve bu adam, ürünün üçte-birini, tırpanlarını ödünç verdiği için almadan, çayır biçemeyeceğimizi söylemek kadar saçmadır."

Kapitalist, zorunlu yönetim işlevini yürüttüğü, gelirini hakettiği sürece toplum için gerekli bir kimseydi, oysa şimdi tutulmuş yöneticiler işi yürütürken kendisi yalnızca hisse senetlerine ve tahvillere sahip olduğu için ve haketmediği bir gelir sağladığı için gerekli değildir.

Bir zamanlar yararlı olan mülkiyet, artık asalaktır. Ekonomik sistemimizin, asalaklar olmadan işleyebileceğini —hatta öncekinden daha da iyi işleyeceğini— kim yadsıyabilir?

İşin aslı aranırsa, bugün biz, toplumun, kapitalistler olmadan işleyebileceği noktaya değil, işlemek zorunda olduğu noktaya gelmiş bulunuyoruz, çünkü bunların, üretim araçlarına sahip olmaları nedeniyle ellerinde bulundurdukları güç, işsizliğe, güvensizliğe ve savaşa yolaçacak biçimde kullanılıyor.

İnsanlar Kâr Teşviki Olmadan da Çalışırlar mı?

Bu soruya verilecek en iyi karşılık, kapitalist toplumda,

bugün bile pek çok kimsenin kâr teşviki olmadan çalıştığıdır. Bir çelik fabrikasında, bir dokuma fabrikasında ya da bir kömür madeninde çalışan bir işçiye, emeğine karşılık ne kadar kâr elde ettiğini sorunuz. Size çok yerinde olarak böyle bir kâr elde etmediğini söyleyecektir. Bu kârlar, fabrika ya da maden ocağı sahibine gitmektedir. Öyleyse işçi niçin çalışıyor?

İşçiyi teşvik eden, kâr değilse nedir? Kapitalist toplumda insanların çoğu, çalışmak zorunda oldukları için çalışır. Çalışmazlarsa karınlarını doyuramazlar. Bu, bu kadar basittir. Bunlar, kâr elde etmek için değil, kendileri ile ailelerini doyurmak, giydirmek ve barındırmak için gerekli ücret için çalışırlar.

Sosyalizmde de aynı zorunluluk olacaktır, insanlar yaşayabilmek için çalışacaklardır.

Sosyalizmde, kapitalizmin sağlayamadığı bazı ek teşvikler de vardır. İşçilerden, kimin uğruna üretimi artırma çabasına girişmeleri istenecek? Sosyalizmde daha fazla ve daha iyi çalışma isteği, haklı bir temele, yani bundan bütün toplumun yararlandığı gerekçesine dayanır. Kapitalizmde böyle değildir. Orada fazla çabanın sonucu, kamu yararı değil, özel kârdır. Bunlardan ilkinin bir anlamı vardır, ikincisinin yoktur. İşçiyi, birisi elinden geldiğince çok vermeye, ötekisi ise elinden geldiğince az vermeye özendirir. Birisi, insanın manevi isteklerini doyuran ve onu heyecanlandıran bir erek; öteki ise, yalnızca basit kafalıları ayartan bir erektir.

Buna karşı şu itiraz öne sürülür: Kâr teşvikinin büyük ölçüde zaten bir hayal olduğu ortalama işçi için bu doğru olabilir, ama, kâr teşvikinin gerçek olduğu deha, mucit ya da kapitalist girişimciler için aynı şey söylenemez.

Bilim adamlarını ve mucitleri, denemelerini başarıya ulaştırmak için gece gündüz çalışmaya iten şeyin zenginlik hayali olduğu doğru mudur? Bu savı destekleyen pek az kanıt vardır. Öte yandan, yaratıcı dehaların, buluşlarından duydukları büyük haz ya da yaratıcı güçlerin tam ve ser-

bestçe kullanılmasından doğan mutluluk dışında bir ödül peşinde olmadıklarını gösteren pek çok kanıt vardır.

Şu adlara bakınız: Remington, Underwood, Corona, Sholes. Bunlardan ilk üçünü, başarılı daktilo yapımcısı olarak hemen tanırsınız. Ya dördüncüsü, bay Christopher Sholes de kimdi? O da daktiloyu icat eden kişi! Acaba onun beyninden doğmuş olan yaratık, Remington'a, Underwood'a ya da Corona'ya getirdiği serveti ona da kazandırmış mıdır? Ne gezer. O, buluşu üzerindeki haklarını, Remington'a 12.000 dolara satmıştır.

Öyleyse, Sholes'ı teşvik eden kâr mıydı? Onun yaşamını yazan yazara göre değil: "Parayı pek az düşünür, aslını ararsanız, sıkıntı verici bir şey olduğu için, para kazanmak istemediğini söylerdi. Bu nedenle iş konularına pek aldırmazdı."

Sholes, yaratıcı çalışmalarına kendilerini büsbütün verdikleri için "parayı pek az düşünen" binlerce bilim adamı ve mucitten yalnızca birisidir. Bu, elbette, bazı kişiler için kârın tek teşvik öğesi olduğu anlamına gelmez. Altına tapan toplumda, bu da beklenir. Ancak, böyle bir toplumda bile, insanlığa hizmetin tek teşvik öğesi olduğu büyük adların listesi, dehaların kâr teşviki olmaksızın çalıştıklarını kanıtlayacak kadar uzundur.

Eskiden bu konuda bir kuşku olsa bile bugün olamaz. Çünkü, bilim adamlarının kendi hesaplarına çalıştıkları günler çoktan geride kaldı. Bilim dünyasındaki yetenekli kişiler, artık belirli ücretle laboratuvarlarda çalışmak üzere büyük şirketler tarafından kiralanmaktadır. Güvenlik, düşte görülebilecek cinsten bir laboratuvar, kendini işe vermekten gelen tatmin — bunlar, bilim adamının aradığı şeylerdir, ve çoğu zaman da bunlara kavuşurlar, ama kâra değil.

Diyelim ki, yeni bir süreç buldular. Bu buluşun getirdiği kâr onlara mı gider? Hayır. Ek saygınlık, terfi ve daha çok ücret elde edebilirler ama kâr değil.

Sosyalist bir toplum, bilim adamlarını ve mucitleri nasıl teşvik edeceğini ve onurlandıracağını bilir. Onlara, hem paraca ödül, hem de layık oldukları saygınlığı sağlar. Ayrıca

onlara, her şeyden fazla değer verdikleri bir şeyi verir: yaratıcı etkinliklerini en geniş ölçüde yürütme olanağını.

Kâr, çok eskiden kapitalist girişimci için gerçekten teşvik ediciydi, ama bu kişi artık sanayi alanından çekilmiştir. Rekabetçi sanayinin tekelci sanayiye dönüşmesi ile, bu duruma daha uygun olan yeni bir tip yönetici onun yerini almıştır. Eski tip girişimcinin özellikleri olan atılganlık, cesaret ve saldırganlık, bugünün tekelci sanayisinde aranmamaktadır. Büyük şirketler risk altına girmeyi en aza indirmişlerdir. İşleri, mekanik ve planlıdır. Kararları, artık, sezgiye değil, istatistiki araştırmalara dayanmaktadır.

Bu şirketler, artık, dünün mal sahibi-girişimcileri tarafından yönetilmiyor. Bunların sahipleri yönetime hiç karışmazlar; bunları, kâr için değil, maaşla çalışan ücretli kimseler yönetir. Bunların maaşları çok ya da az olabilir. Bundan başka ikramiye de alabilirler. Başka ödüller de olabilir: övgü, saygınlık, kudret, işi iyi yapma zevki. Ama Amerikan iş yaşamını yöneten insanların çoğu için kâr teşviki çoktan ortadan kalkmıştır.

Peki, insanlar kâr dürtüsünden başka şeyler için de çalışabilirler mi? Bunu tahmin etmeye gerek yok, biz, çalıştıklarını biliyoruz.

Sosyalist Toplumda Herkes Aynı Ücreti mi Alır?

Hayır, herkes aynı ücreti almaz. Usta işçi, usta olmayan işçiden, ve yönetici de, işçiden daha fazla alır. Büyük müzisyen, ortalama bir müzisyenden daha fazla alır. 400 kile buğday üreten bir çiftçi, 300 kile üretenden daha fazla; sekiz ton maden çıkartan bir madenci, altı ton çıkartandan daha fazla para alır ve bu örnekler böyle sürer gider. İnsanlara, yaptıkları işin nicelik ve niteliğine göre para ödenir.

Sosyalist toplumda en yüksek ücreti alan kimse bile, bunu, çalışmasıyla hakettiği sürece alır. Bunu, üretim araçları satın alarak, başkalarının emeğinin sırtından, kazanılmamış paraya çeviremez. Zaten üretim araçlarını satın

alması olanağı yoktur, çünkü sosyalist toplumda, üretim araçları halka aittir, satılık değildir. Daha çok ya da daha iyi çalışarak daha yüksek ücret alması, onun başkalarından daha iyi yaşamasını sağlar, ama hiç kimseyi sömürmesine elvermez.

Sosyalist toplumda ücret eşitsizliği olmakla birlikte fırsat eşitliği vardır. Usta işçi daha yüksek ücret alır, ama hüneri olmayan işçinin önünde de usta olabilmesi için gerekli eğitim ve uygulama olanakları da açıktır. Her ne kadar mühendisler, yöneticiler, yazarlar, sanatçılar daha çok kazanırlarsa da, herkese, yetenekleri ile orantılı ücretsiz eğitim sağlanır; herkese bu mesleklere giriş kapıları ardına dek açık tutulur. Sosyalist toplumda "herkese" demek, sözcüğün tam anlamıyla herkese demektir, yoksa yalnızca ücretleri ödeyebilene, ya da tutum ve davranışları kusursuz olana, ya da zenci ya da yahudi olmayana demek değildir.

Sosyalizm ile Komünizm Arasındaki Fark Nedir?

Sosyalizm ile komünizm, her ikisi de, kullanım için üretim yapan sistemler olması ve üretim araçlarının mülkiyetinin kamuya ait bulunması ve merkezî planlamaya dayanması bakımından benzer sistemlerdir. Sosyalizm, doğrudan doğruya kapitalizmden doğup gelişir, yeni toplumun ilk biçimidir. Komünizm daha ileri bir gelişme ya da sosyalizmin "daha yüksek bir aşamasıdır".

Herkesten yeteneğine göre, herkese *emeği* kadar (sosyalizm).

Herkesten yeteneğine göre, herkese *gereksinmesi* kadar (komünizm).

İşe göre, yani yapılan işin nitelik ve niceliğine göre, sosyalist dağıtım ilkesi, hemen uygulanması olanaklı ve pratik bir ilkedir. Öte yandan, gereksinmeye göre komünist dağıtım ilkesi, hemen uygulanması olanaklı bir ilke değil, son bir hedeftir.

Besbellidir ki, bu aşamadan önce üretimin çok yüksek

bir düzeye erişmesi gerekir; herkesin gereksinmesinin karşılanması için her şeyin çok bol olması zorunludur. Ayrıca, insanların işe karşı tutumlarında bir değişiklik olması gerekir; *zorunlu* oldukları için çalışma yerine, çalışma, hem topluma karşı bir sorumluluk duygusunu karşıladığından, hem de kendi yaşamlarında bir boşluğu doldurduğundan, insanlar, istedikleri için çalışacaklardır.

Sosyalizm, bolluğu gerçekleştirmek ve halkın zihinsel ve manevi görünümünü değiştirmek için üretici güçleri geliştirme sürecindeki ilk adımdır. Yani sosyalizm, kapitalizmden komünizme geçişte zorunlu bir aşamadır.

Sosyalizm ile komünizm arasındaki ayrımdan, yeryüzünde sosyalist diye adlandırılan partilerin sosyalizmi savundukları, komünist partilerin ise komünizmi savundukları sonucu çıkartılmamalıdır. Durum bu değildir. Kapitalizmin yerine ancak sosyalizm geçeceği için, komünist partiler de tıpkı sosyalist partiler gibi sosyalizmin kurulmasını hedef olarak almışlardır.

Bu durumda, sosyalist ve komünist partiler arasında bir fark yok mu demektir? Hayır, arada bir fark vardır.

Komünistler, işçi sınıfı ile müttefiklerinin, durumu elverir elvermez, devletin yapısında temelli bir değişiklik yapması gereğine inanırlar; kapitalistlerin bir sınıf olarak (birey olarak değil) varlığına son verme ve en sonunda sınıfsız bir topluma ulaşma sürecinde, işçi sınıfı üzerinde kapitalist diktatörlük yerine, kapitalist sınıf üzerinde işçi sınıfı diktatörlüğünü kurmalıdırlar. Sosyalizm, yalnızca, eski kapitalist hükümet mekanizmasını devralmak ve bunu kullanmakla kurulamaz. İşçiler, eski devlet aygıtını parçalamalı ve kendi devlet aygıtlarını kurmalıdırlar. İşçi devleti, eski egemen sınıfa, bir karşı-devrimi örgütleme olanağını vermez. Kapitalist direnmenin doğduğu yerlerde, bunu ezmek için, silahlı gücünü kullanmalıdır.

Sosyalistler ise devletin niteliğinde temel bir değişiklik yapılmadan, kapitalizmden sosyalizme geçilebileceğine inanmaktadırlar. Bu görüşte olmalarının nedeni, kapitalist dev-

leti esas olarak, kapitalist sınıfın diktatörlüğünün bir kurumu olarak değil de, daha çok onu elegeçiren sınıfın kendi yararına kullanabileceği yetkin bir mekanizma olarak kabul etmeleridir. Bu durumda, iktidardaki işçi sınıfının eski kapitalist devlet aygıtını yıkmasına ve kendisininkini kurmasına gerek yoktur. Sosyalizme doğru yürüyüş, kapitalist devletin demokratik çerçevesi içinde adım adım gerçekleştirilebilir.

Her iki partinin de, Sovyetler Birliği'ne karşı tutumları, doğrudan doğruya bu soruna yaklaşmaları açısından ileri gelmektedir. Genel bir deyişle, komünist partiler Sovyetler Birliği'ni övmekte, sosyalist partiler değişik ölçülerde onu yermektedir. Komünistler için Sovyetler Birliği, sosyalizm düşünü gerçekleştirdiği için bütün gerçek sosyalistlerin övgüsüne hak kazanmıştır. Sosyalistler içinse, Sovyetler Birliği, sosyalizmi hiç kuramadığı için —hiç değilse onların hayal ettikleri sosyalizmi kuramadıkları için— yalnızca yergiye layıktır.

Sosyalizm, Halkın Özel Mülkiyetini Elinden Almak mı Demektir?

Sosyalistler, halkın özel mülkiyetini elinden almak şöyle dursun, daha çok insanın, eskisinden daha fazla özel mülkiyeti olmasını isterler.

İki tür özel mülkiyet vardır. Niteliği gereği kişisel olan mülkiyet vardır: kişisel tatmin için kullanılan tüketim malları. Bir de, kişisel nitelikte olmayan özel mülkiyet türü vardır: üretim araçları mülkiyeti. Bu tür mülkiyet, kişisel tatmin için değil, tüketim mallarının üretimi için kullanılır.

Sosyalizm, birinci tür özel mülkiyeti, diyelim ki, giydiğiniz elbiseleri elinizden almak değildir, ikinci tür özel mülkiyeti, yani elbiseyi yapan fabrikayı almak demektir. Azınlığın elindeki üretim araçlarının özel mülkiyetini kaldırarak, tüketim araçlarında çoğunluk için daha fazla özel mülkiyeti sağlar. Sosyalizmde, işçiler tarafından üretilmiş olup da kapitalistin kârı biçiminde ellerinden alınan servet, daha çok özel mülkiyet, yani daha çok elbise,

daha çok mobilya, daha çok yiyecek-içecek, daha çok sinema bileti satın alabilmeleri için gene işçilerin olur.

Kullanım ve eğlence için daha çok özel mülkiyet vardır, ama ezme ve sömürme için özel mülkiyet yoktur. İşte sosyalizm budur.

Sosyalistler Sınıf Savaşımını Öğütlemezler mi?

Toplum, çıkarları karşıt olan sınıflara bölündüğü sürece sınıf savaşımının varlığı zorunludur. Kapitalizm, yapısı gereği bu bölünmeyi yaratır. Toplum, düşman sınıflara bölünmediği anda, sınıf savaşımı da sona ermek zorundadır. Sosyalizm, özü gereği, sınıfsız bir toplum yaratır.

Sosyalistler sınıf savaşımını "öğütlemezler", zaten varolan sınıf savaşımını açıklarlar. Zorunlu olarak sınıflara bölünmüş bir toplumun, böyle bir bölünmenin olanaksız hale geleceği bir topluma dönüştürülmesi işinde, işçi sınıfını yardıma çağırırlar. Kapitalizmde bir hayal olan ve ancak sosyalizmde gerçekleşebilecek olan evrensel kardeşliğin kurulması için diretirler.

Sosyalistlerin öğütlediği şey, hıristiyanlığın akidesidir, insanlığın kardeşliğidir. Sosyalistlerin öğretileri için *Encyclopedia Britannica*'nın da söylediği budur: "Sosyalist ahlak, hıristiyan ahlakın aynısı olmasa bile, ona çok yakındır."

Amerika Birleşik Devletleri Halkı, Sovyetler Birliği Halkından Daha İyi Durumda Değil midir?
Bu, Kapitalizmin Sosyalizmden Daha İyi Olduğunu Kanıtlamaz mı?

Birleşik Devletler'de kapitalizm 150 yıllık, Sovyetler Birliği'nde sosyalizm yalnızca 50 yıllık bir geçmişe sahiptir. Bunun için, ikisi arasında bir karşılaştırma yapmak, yetişkin bir insan ile henüz yürümeye başlayan bir çocuğun kuvveti arasında karşılaştırma yapmak gibidir.

Üstelik, Sovyetler Birliği, doğuşu sırasında, savaş ve kıtlığın perişan ettiği geri bir sanayi ülkesiydi. Tam

gelişmeye başladığı sırada, İkinci Dünya Savaşında bir kez daha yakılıp yıkıldı. Sosyalizm ile kapitalizmin birbirlerine göre üstünlükleri, dünyanın en zengin kapitalist ülkesi olan, sanayide en ileri ve üstelik savaşın yıkımından en az zarar gören bir ülkeyi örnek alarak kanıtlanamaz.

Daha adil bir karşılaştırma, Çarlık Rusyası kapitalizmi ile Sovyetler Birliği sosyalizmi arasında yapılacak karşılaştırma olur. Bunda, tarafsız her gözlemci, sosyalizmin her bakımdan çok üstün olduğunu kabul eder.

Bunun gibi, gene adil bir karşılaştırma, kapitalist Birleşik Devletler ile sosyalist Birleşik Devletler arasında yapılacak bir karşılaştırma olabilir.

Dünyanın hiçbir ülkesinde maddi koşullar, sosyalizm için bu derece olgun değildir. Kapitalizmin güvensizliğinden, yoksulluktan ve savaştan, sosyalizmin güvenliliğine, bolluğa ve barışa geçiş, hiçbir yerde buradaki kadar hızlı ve asgari karışıklık ve huzursuzlukla olamaz. Sosyalizm yolunda olan öteki ülkeler, sanayi kuruluşları, bilimsel ve teknik bilgiyi elde etmek için büyük fedakarlıklar yapmak zorunda oldukları halde, bizde bütün bunlar hazır durumdadır. Başka ülkelerde, Sovyetler Birliği'nde olduğu gibi, bolluk yaratacak üretim düzeyine ulaşmak için halkın özveride bulunması gerekir, oysa Amerika'da üretici güçler hazır durumdadır, tek yapılacak şey, bunları kurtarmaktır. İşte bunu, kapitalizm değil, ancak sosyalizm yapabilir.

Sosyalizm, Anti-Amerikan Değil midir?

Sosyalizmin, anti-Amerikan olması için, amaçlarının, Amerikan halkının ruhu ve gelenekleriyle uyum içinde olmaması gerekir. Durum böyle midir? Sosyalizmin amaçları olan toplumsal adalet, fırsat eşitliği, ekonomik güven ve barıştan daha Amerikan ne olabilir? Bütün bunlar, Bağımsızlık Bildirisi ile anayasada yeralan Amerikan ilkelerinin ta kendisidir. Gene bütün bunlar en büyük devlet adamlarımızın yaymaya çalıştığı idealler değil midir?

Karl Marx'ın sosyalizmi bir bilimdir. Bütün öteki bilimler gibi evrenseldir ve Amerika da dahil, yeryüzünün her köşesindeki milyonlarca insanın düşüncesini doğrudan doğruya ya da dolaylı olarak etkilemiştir. Bir fikrin Amerikan ya da anti-Amerikan olmasının ölçüsü, o fikrin nereden geldiği değil, Amerika'ya uygulanabilir olup olmamasıdır.

"İnsan Doğasını Değiştiremeyeceğimize Göre" Sosyalizm Olanaksız Bir Şey Değil midir?

"İnsan doğasını değiştiremezsiniz" savını öne sürenler, insanın, kapitalist toplumda, belirli bir biçimde davranmasına bakarak, bunu, insanoğlunun doğası diye kabul etme ve başka türlü davranmasına olanak olmadığını varsayma hatasına düşüyorlar. Bunlara göre kapitalist toplumda insan, "hep bana" diyen bir yaradılıştadır, onu harekete getiren şey, bencil bir hırs ile iyi ya da kötü her yola başvurarak, öne geçme dürtüsüdür. Bundan da şu sonucu çıkartıyorlar: Bu, bütün insanlar için "doğal" bir davranıştır ve özel kazanç için rekabetçi savaşım dışında herhangi bir şeye dayanarak bir toplum kurmak olanaksızdır.

Ne var ki, antropologlar, bunun saçma olduğunu söylüyorlar ve bugün varolan başka toplumlarda insan davranışının kapitalist toplumlardakine hiç benzemediğini belirterek bu sözlerini kanıtlıyorlar. Ve bunlara katılan tarihçiler de, gene bu savın saçma olduğunu söylüyorlar ve köleliğe ve feodalizme dayanan toplumlarda yaşayan insanların davranışlarının, kapitalist toplumdakine hiç benzemediğini belirterek bu sözlerini kanıtlıyorlar.

Bütün insanlarda; yaşamlarını ve türünü sürdürme içgüdüsünün doğuştan varolduğu belki de gerçektir. Beslenme, giyinme, barınma ve cinsel aşk gereksinmeleri, temel gereksinmelerdir. Bu kadarı "insan doğası" diye kabul edilebilir. Ancak, bu isteklerini tatmin etmek için seçtikleri yolun, kapitalist toplumda alışılagelen yol olması gerekmez. Bu, daha çok, içinde doğup büyüdükleri kültüre bağlıdır. Eğer

bir insanın temel gereksinmeleri, bir başkasını yere sermekle karşılanabiliyorsa, insanların birbirlerini yere sereceklerini varsayabiliriz; yok eğer, insanın temel gereksinmeleri işbirliği ile daha iyi karşılanabiliyorsa, insanların işbirliği yapacaklarını varsayabiliriz.

İnsanın bencilliği, daha çok ve daha iyi yiyecek, giyecek, barınak ve güvenlik isteğinde ifadesini bulur. Bu gereksinmelerin, kapitalizmde, sosyalizmdeki kadar karşılanamayacağını öğrenirse, gerekli değişikliği yapar.

17. ÖZGÜRLÜK

Amerikalıların çoğu için özgürlük, devlet müdahalesi olmaksızın istediklerini yapmak, diledikleri şeyi söylemek hakkıdır. Hele, hükümet ile hükümeti yönetenleri eleştirme haklarından dolayı, büyük gurur duyarlar.

Amerikalıların haklı olarak gurur duydukları bu özgürlükler, İnsan Hakları Bildirisi ile anayasanın başlangıcındaki on maddede sayılmıştır. Güvenlik altına alınan haklar şunlardır: konuşma özgürlüğü, keyfî tutuklanmama özgürlüğü, bütün ceza kovuşturmalarında jürinin bulunduğu bir mahkemede yargılanmadan mahkum edilmeme özgürlüğü.

Bu özgürlüklerin önemi konusunda ne söylense azdır. Bunlar çok değerli özgürlüklerdir. İşçi sınıfının daha iyi koşullar için verdiği savaşımda, bunlar, başlıca silah olmuştur. Büyük Amerika'nın yaratılmasına yardımcı olmuşlardır. Bunlar, Birleşik Devletler'i, diğer ülkelerden göç edeceklerin çekim alanı haline getirerek ulusun inşasına yardım etmişlerdir. Kardeşi Josef'ten yeni bulduğu özgürlüğü öven şu mektubu aldıktan sonra Mişel, artık eski yurdunda kalabilir miydi? "Mişel, burası görkemli bir ülke. İstediğin her şeyi yapma özgürlüğü var. İstediğin şeyi okur, istediğini yazar, aklına gelen her şeyi konuşabilirsin; bunun için kimse seni tutuklamaz."

Amerikalılar, hiç kuşkusuz, bu özgürlüklerin tadını, öte-

ki birçok ülke halklarından daha fazla çıkarmışlardır. Ancak anayasa ile bize verilen hakların gerçek yaşamımızda daima varolduğunu sanmak budalalık olur. Kitaplardaki özgürlükler, gerçek yaşamımızda her zaman bizim olmamıştır. Bunun için, senato, Amerikan Aleyhtarı Etkinlikler Komitesini, yurttaşları, İnsan Hakları Bildirisine hiç aldırmaksızın suçlamakta ve kovuşturmaktadır. Devlet memurlarının düşünce ve örgütlenme özgürlükleri, başkanlığın, Amerika'nın geleneksel anlayışından uzak, yeni bir sadakat emriyle, ayaklar altına alınmıştır. Federal Araştırma Bürosu (FBI), milyonlarca Amerikalının inanç ve eylemleri hakkında bitip tükenmez gizli dosyalar düzenleyen siyasal bir polis dairesine döndürülmüştür. FBI, giriştiği araştırmalarda, yeni "sadakat" anlayışı çerçevesi dahilinde, örnekte görülen yorumlarda bulunmayı görevi saymaktadır. 1948 tarihli bir FBI raporunda şu yorum yeralabilmiştir: "Zenci hizmetçisinin ön kapıdan eve girmesine izin verecek nitelikte bir insandır."

Olaylar, bizim, yücelttiğimiz özgürlüklerin tantanayla ilan edilmeleri ile bunların gerçekleşmelerinin bir ve aynı şeyler olduğu konusunda benimsediğimiz inancın hiç de yerinde olmadığını gösteriyor. Durup dinlenmeden bunlara olan bağlılığımızı ilan etsek de, dua okur gibi her gün yinelesek de, bu özgürlükler gene de gerçekleşemez.

Üstelik, özgürlüklerimiz, devletin doğrudan zorlaması olmadan da, etkin bir biçimde kısıtlanabilir ya da yok edilebilir. Bunun örnekleri pek çoktur: Güneyde zenciler, beyazlarla eşit yurttaşlık haklarına sahip değildir, ve ülkenin her yerinde, şu ya da bu biçimde farklı muamele görürler. Yahudiler, kolejlere, otellere, işe, eşit koşullarla giremezler. Oyun yazarları, anayasanın kendilerine sağladığı kişisel inançlarını, kanaatlarını açıklamamak haklarında direndikleri için ekmeklerinden edildiler. Yorumcular, fazla "liberal" görüldükleri için işlerinden oldular.

İstediğimizi söylemek özgürlüğü, övündüğümüz ve inandığımız ölçüde güvence altında mıdır? Politik ve ekonomik

karşı görüşlere, gerçekten hoşgörü ile bakabiliyor muyuz? Olağan zamanlarda liberaller ile radikalleri hapisanelere kapamadığımız doğrudur. Ya büyük gerilim zamanlarında ne oluyor? İşin-gücün ve saygınlığın hemen her zaman yumuşakbaşlılara, "sağlam ve güvenilir" kişilere nasip olduğu doğru değil midir? Örneğin eğitim alanını ele alalım. Üniversitelerimizdeki akademik özgürlükle övünürüz. Birleşik Devletler'deki yüzlerce üniversitede binlerce profesör vardır. Genellikle —tabii olağan zamanlarda— bunların, düşündüklerini öğretme özgürlüğü vardır. Ama bunların, her şeyden önce, üniversite yöneticileri ile hemen aynı çizgide düşündükleri için seçildikleri doğru değil midir? Akademik yönden yeterli kaç sosyalist, fakültelere ekonomi profesörü olarak atanmıştır?

Basın özgürlüğü, soylu ve tantanalı bir sözdür ve Amerikalıların kulaklarına pek hoş gelir. Bunun, kamuya her şeyi rahatça söylemek hakkı olduğunu sanırız. Bir zamanlar belki öyleydi, ama artık değil. Chicago Üniversitesi eski rektörü Dr. Robert Hutchins yönetimindeki Basın Özgürlüğü Komisyonu, 1947 tarihli raporunda, şöyle diyordu: "*Hükümete karşı korunmuş olmak, artık söyleyecek şeyi olan bir insanın, bunu söylemek fırsatını ve olanağını bulmasına yetmemektedir.* Basının sahipleri ile yöneticileri, kimin, neyi, nasıl söyleyeceğini, hangi düşüncelerin halka ulaşacağını kararlaştırıyorlar."

Biz, Amerika'da, tüm özgürlük sorununun, "hükümete karşı korunmaya" bağlı olduğunu, söyleyeceğimiz ya da yapacağımız şeyler üzerine yasalarla konulan zorunlulukların ya da denetimin sınırlandırılmasıyla sorunun çözümlenebileceğini sanırız. Ama, komisyon raporunun da gösterdiği gibi, kısıtlamanın bulunmayışı, tek başına yetmiyor; "söyleyecek şeyi olan bir insanın, bunu söylemek fırsatını ve olanağını bulması" yetmiyor.

Sosyalistler, bunun, tüm sorunun candamarı olduğunu öne sürüyorlar. Zor ve baskının bulunmayışı, sosyalistler için, hiç kuşkusuz çok değerli olmakla birlikte, kendiliğinden

özgürlüğü sağlayamıyor. Size bir şeyi yapmayı yasaklayan bir yasanın bulunmayışı, sizin onu yapabilecek durumda olduğunuz anlamına gelmez. En yakın havaalanına giderek, New Orleans'a, Hollywood'a ya da New York'a gidecek bir uçağa binme hakkınız olabilir ama, eğer cebinizde bilet alacak paranız yoksa, aslında bunu yapma özgürlüğünüz yok demektir. Kullanamadıktan sonra, hakkınızın bulunması neye yarar?

Öyleyse özgürlük, zor ve baskının bulunmamasından çok daha fazla bir şey demektir. Özgürlüğün, insanların çoğunluğu için derin anlam ve önemi olan olumlu bir yanı vardır. Özgürlük, yaşamı bütünüyle yaşamak demektir; yeterli beslenme, giyinme ve barınma konusunda, bedenin gereklerini karşılamak için ekonomik olanak, ayrıca aklın etkinlik alanını genişletmek, kişiliği geliştirmek ve kişiliğimizi ortaya koymak için etkin fırsat ve olanaklara sahip olmak demektir.

Bu özgürlük anlayışı, isteklerini daima tatmin etme ve zihinsel yetilerini geliştirme olanağına sahip olmuş kimseleri şaşırtabilir. *Bunlar için özgürlük,* yalnızca haklarına müdahale edilmemesi ile ölçülür. Oysa insanlığın büyük çoğunluğu için özgürlük haklarla değil, ekmek, tatil ve dinlenme, güvenlikle ölçülür. Bu daha geniş anlayışın geçerliliğini saptamak için birkaç soru sormak yeterlidir. İşsiz ve aç bir insan özgür müdür? Kitap ve kültür dünyasının kapıları kendisine kapanmış, okuma-yazma bilmeyen cahil bir insan özgür müdür? Yılın 52 haftasında çalışmak zorunda olan, dinlenme, tatil, gezmek için birkaç günü biraraya getiremeyen bir insan özgür müdür? Gecegündüz, iki yakasını biraraya getirme tasasında olan bir insan özgür müdür? Her an işini kaybetme korkusu içinde olan bir insan özgür müdür? Yetenekli ama yeteneklerini geliştirecek öğrenim olanaklarından yoksun bir insan özgür müdür?

Bolluk, güvenlik ve gezip-tozma anlamındaki bu geniş özgürlüğün tadını, yalnızca zenginler çıkartabilir. Yoksullar

özgür değildir. Ayrıca yukarda gördüğümüz gibi, kapitalizmde, özgürlüklerini de kazanamazlar. Corliss Lamount'un yerinde bir deyişle, sosyalizm için savaşım, "özgürlükten pay alma" savaşımıdır.

İşçi sınıfı için özgürlüğe giden yol, açıkça bellidir: Üretim araçlarının özel mülkiyeti yerine kolektif mülkiyeti koymak, kapitalizmin yerine sosyalizmi kurmak. Çoğunluğun gerçek özgürlüğü bu yoldadır. John Strachey bunu şöyle ifade ediyor: "Kapitalistleri mülksüzleştirmek olan ilk adım, kapitalizmde bir çırpıda o güne değin varolmuş ya da varolabileceklerin hepsinden daha fazla özgürlük yaratır; tabii kapitalistler hariç. Yaşamları, geçim araçlarını ellerinde tutan küçük bir sınıfın lütuf ve merhametine bağlı kaldıkça, ne anayasa, ne insan hakları, ne cumhuriyet, ne anayasal monarşi, insanları özgür kılabilir. İngiliz ve Amerikan işçilerinin, yalnızca bir kırıntısına sahip oldukları özgürlükler, ancak sosyalist bir toplumda biçim ve öz kazanabilir. Sosyalist bir toplumda işçiler, yalnız teorik haklara değil, özgürlüklerini kullanmada günlük pratik fırsatlara da kavuşurlar. Yalnızca çalışmazlar, yaşamaya da zaman bulurlar. Sosyalizmde çalışma, özgür ve iyi bir yaşamın aracı olur. Kapitalizmde ise işçinin yaşamı, kendisinden en fazla işi koparmak için, gerekli bir araç olarak korunur."

Sosyalizm, halk yığınları için özgürlüğün koşuludur, ama kapitalist sınıfı da, keyfini sürdüğü özgürlükten yoksun kılar. İşte bunun için, kapitalistlerin, sosyalizm ile özgürlüğün bağdaşamaz şeyler olduğu konusundaki öfkeli çığlıklarını şu soruyla karşılamalıyız: kimin özgürlüğü? Sosyalizmin, onların alıştığı cinsten özgürlükle bağdaşamayacağı doğrudur. Sosyalizm, onların kendi gönençlerini, genel gönencin üzerine koyma özgürlüklerine son verir. Başkalarını sömürme özgürlüklerine de son verir. Çalışmadan yaşama özgürlüklerine de.

Ama bütün geriye kalanlarımız için sosyalizm, daha az değil, daha fazla ve etkin özgürlük demektir. Kapitalistlerin, özgürlüklerini yitirecekleri konusunda fazla tasalanmak ye-

rine, azıcık özgürlükleri olanların daha fazla özgürlüğe, ancak, gereğinden çok özgürlüğü olanlar zararına kavuşabileceğini unutmayalım. Abraham Lincoln'ün sözleriyle:

"Hepimiz özgürlükten yana olduğumuzu ilan ediyoruz; aynı sözcüğü kullanıyoruz, ama şeyi kastetmiyoruz. Bazıları için özgürlük, canının çektiği şeyi yapmak, emeğinin ürününü dilediği gibi kullanmaktır. Buna karşılık, başkaları için aynı sözcük, bazı insanların başkalarına istediklerini yapmaları, başkalarının emeklerinin ürününü diledikleri gibi kullanmaları anlamına gelebilir. Burada, yalnızca farklı değil, uyuşmaz iki şeye aynı ad verilmekte, özgürlük denilmektedir. Bunun sonucu, bu şeylerin her birine, iki ayrı taraf, iki farklı ve bağdaştırılamaz ad vermekte, özgürlük ve zulüm demektedirler.

"Çoban koyunu boğazlamak üzere olan kurdu kovalar; koyun kurtarıcısı olduğu için çobana teşekkür eder; oysa kurt, aynı hareketinden dolayı çobanı özgürlüğün yıkıcısı diye lanetler. ... Açıkçası, koyun ile kurt, özgürlük sözcüğünün tanımı üzerinde anlaşamıyorlar."

İşte tıpkı bunun gibi, sosyalistlerle kapitalistler, serbestlik, özgürlük sözcükleri üzerinde anlaşamazlar. Sosyalistler için, ulusun bütün üretim araçlarının halkın malı olması ve bunların merkezî bir plana göre yönetilmesi özgürlük demektir, oysa özgürlüğün anlamı kapitalistler için tam tersidir. Bunların hangisi doğrudur? Sosyalist görüş açısı, hiç değilse, tutarlı olmak gibi bir erdeme sahiptir. Eğer siyasal demokrasiden yanaysak —ki bunu dilimizden hiç düşürmüyoruz—, aynı nedenle, ekonomik demokrasiden de yana olmalıyız.

Kapitalistler artık siyasal demokrasiye karşı çıkmak cesaretini gösteremiyorlar. Ama, ekonomik demokrasiye, özgürlüğe karşı bir darbe olduğu gerekçesiyle karşı çıkıyorlar. Gene aynı soruyu sormalıyız: kimin özgürlüğü? Bunlar, yaşamın nimetlerini paylaşmak için bütün bireylerin özgürlüğü ile mi ilgileniyorlar, yoksa kendi ayrıcalıklı durumlarını sürdürmek için, yalnızca üretim araçları

üzerindeki özel mülkiyet özgürlüğünü mü düşünüyorlar?

Özgürlük, yaşamı tümüyle yaşamak demektir; yeterli beslenme, giyinme ve barınma konusunda bedenin gereklerini karşılamak için ekonomik olanak, ayrıca aklın etkinlik alanını genişletmek, kişiliği geliştirmek ve kişiliğimizi ortaya koymak için etkin fırsatlara sahip olmak demektir. Besbellidir ki, bu anlamda özgürlük, en büyük bolluğa kavuşulunca olanaklı olur.

Toplumun sınıflara bölünmesi, insanın insanı sömürmesi ve özgürlükten küçük bir azınlığın yararlanmasının tarihsel gerekçesi, insan üretkenliğinin düşük düzeyi, artık ortadan kalkmıştır.

Şimdi insanlık tarihinde ilk kez, işsizliği yok etmek, toplumsal güvenliği ve huzuru eksiksiz sağlamak, kültür dünyasına herkesin girebilmesini kolaylaştırmak, dinlenmek, eğlenmek, çalışmak ve yaratıcı eylemlere zaman ayırmak için sınıfları kaldırmak, yeryüzünden sömürüyü silmek, insan yaşamının niteliğini zenginleştirmek olanaklı duruma gelmiştir.

Bu, kolay olmayacaktır, çabuk olmayacaktır, ama bu, sosyalizmle gerçekleştirilir.

İnsanın yüzyıllar boyu süren, insanlığın kurtuluşu hayalinin gerçekleşmesinin eşiğindeyiz; yalnızca bir avuç insan için değil, tüm insanlar için özgürlük.

18. İKTİDAR YOLU

Marksistler, toplumu değiştirmek için devrimin zorunlu olduğu düşüncesindedirler. Kapitalizmden sosyalizme geçişin, herhangi bir anda değil, ancak dönüşüm için koşulların olgunlaştığı zaman olabileceği inancındadırlar. İktidarın, bir azınlık tarafından elegeçirilmesinden yana değildirler, devrim, ancak, nispi bir toplumsal karışıklık anında, egemen sınıfın önderliği etkisiz duruma geldiği ve iktidarın elegeçirilmesinde, halkın çoğunluğunun, iyi örgütlenmiş işçi sınıfını desteklediği zaman başarılı olabilir.

Devrim, ayaklanma ya da başkaldırma ile, hükümet kadrolarının, egemen sınıfın birinin üyelerinin elinden ötekine geçmesini sağlayan bir nöbet değiştirme değildir. Marksistler için "devrim" teriminin daha derin bir anlamı vardır. Devrim, ekonomik ve politik iktidarın, bir *sınıftan* diğer bir *sınıfa* geçmesi demektir. Marx'ın öngördüğü devrim türü sosyalist devrim, iktidarın kapitalist sınıftan işçi sınıfına geçmesi anlamına gelir. İşçi sınıfı ile kapitalistler arasındaki ilişkileri değiştirerek, işçi sınıfının egemen sınıf olması demektir; üretim araçlarının toplumsallaştırılması yoluyla, kapitalizmin ortadan kaldırılması demektir.

Siyasal iktidarın işçi sınıfı tarafından elegeçirilmesi, devrimin ilk adımıdır. İkinci adım, toplumsal düzene yeni bir biçim vermek ve kapitalist sınıfın değişmeye karşı direncini ezmektir.

Marksistler, bu noktada, tarihten edinilen deneyimlere dayanarak, devrimlerin kuvvet ve şiddetle birlikte yürüdüklerini anımsattıkları için, halk arasında, onların "kuvvet ve şiddet" yanlısı oldukları kanısı yaygındır. Bu, doğru değildir.

Marksistler, şiddet kullanılmasından yana değildirler; zaten aklıbaşında kimse şiddetten yana olamaz. Marksistler, toplumu, kapitalizmden sosyalizme, barışçı ve demokratik yöntemlerle dönüştürmeyi herkesten fazla isterler. Ancak, gerekli değişiklik için, işçi sınıfının çoğunluğunun isteğini gerçekleştirme girişiminin, eski düzenin sürüp gitmesini isteyen egemen sınıfın direnciyle karşılaşacağını anımsatırlar. Ayrıca, bir kez iktidara gelen işçi sınıfının, kuvvet ve şiddete başvurmasının, mülksüzleştirilmiş kapitalistlerin ve bunların öteki ülkelerdeki müttefiklerinin, kuvvet ve şiddet kullanan bir karşı-devrimle kendi iktidarını devirmesini önlemenin bir aracı olması bakımından da haklılığında diretirler.

Marksistler, kapitalizmden sosyalizme geçişi, "despotluktan özgürlüğe" dönüşüm olarak kabul ederler. Bunu, zorunlu ve kaçınılmaz olarak görürler. Bunun tehlikelerinin pekala farkındadırlar. Kan akabileceğinin, can kaybı olabileceğinin farkındadırlar. Ama bunun bir başka seçeneği var mı diye

sorarlar. Sosyalist devrime eşlik edebilecek can kaybının dışında kalan seçenek, ıstırap olmaması, kan dökülmemesi, şiddet olmaması, can kaybı olmaması mıdır? Hiç de değil. Öteki seçenek, kapitalist savaşlarda daha büyük ıstırap, daha fazla kan dökülmesi, daha fazla şiddet, daha fazla can kaybı kaçınılmazdır. Tarih kitapları, Fransız Devrimi sırasında ölen binlerce insanın öyküsünü dehşetle anlatmaktadır. Bu, gerçekten trajik bir öyküdür. Ama bir de bu devrimde yitirilen insan sayısını —17.000 kadar tahmin ediliyor— son dünya savaşının tek bir muharebesinde ölen insan sayısı ile karşılaştırınız, 17.000 insanın yaşamına malolan Fransız Devriminin şiddeti ile, asker ve sivil 22.060.000 ölü, 34.400.000 yaralı sayısı ile İkinci Dünya Savaşının şiddet ve dehşetini karşılaştırınız!

Dünya çapında sosyalizmi kurmak ve onunla birlikte barışa kavuşmanın karşısında seçilecek yol, kapitalizmi, getireceği kaçınılmaz savaşlarla birlikte, olduğu gibi yerinde bırakmaktır.

Yepyeni bir yaşam tarzının kurulmasının dışındaki seçenek, gelecek kapitalist savaş hengamesinde belki de tüm insanlığın yokolup gitmesidir.

Yüz yıl önce Karl Marx ve Friedrich Engels, *Komünist Parti Manifestosu*'nda, dünya işçilerine, insan soyunun tarihsel gelişiminde bir sonraki adım olan kapitalizmden sosyalizme geçişin niçin gerektiğini ve bunu nasıl gerçekleştireceklerini açıklamışlardı. Bu devrim bilimcileri, o büyük yapıtlarını yayınlamadan birkaç hafta önce, 12 Ocak 1848'de, bir büyük Amerikalı, Temsilciler Meclisinde, onların düşüncelerini aynen yansıtan bazı şeyler söylüyordu. İşte Abraham Lincoln'ün, halkın devrim yapma hakkı üzerinde söylediği sözler: "Dünyanın her yerinde, halkın, eğer istiyorlarsa ve güçleri yetiyorsa, ayaklanma, mevcut hükümeti devirme ve kendi isteklerine daha iyi uyan bir yenisini kurma hakkı vardır. Bu, en değerli ve en kutsal haktır — bir hak ki, dünyayı kurtarıp özgürleştireceğine umudumuz ve inancımız vardır. Bu hak, mevcut devletin bütün

halkının kullanmaya karar vereceği durumlarla da sınırlı değildir. ... Böyle bir halkın çoğunlukta olan bir kesimi, arasına karışmış ya da kendisiyle yanyana duran bir azınlığı bu harekete karşı koyduğu için devirerek, devrim yapabilir. Bizim devrimimizde, torilerin durumu, işte tam bu azınlığın durumu gibiydi: Devrimlerin bir niteliği de, eski yollar ya da eski yasalar doğrultusunda gitmek değil, her ikisini de parçalayıp yenilerini yapmaktır."

19. SOSYALİZMİN YAŞAMIMIZDAKİ ETKİSİ NE OLACAKTIR?

Sosyalizm, yetkinlik getirmeyecektir. Bir cennet yaratmayacaktır. İnsanlığın karşı karşıya olduğu sorunların tümünü çözmeyecektir.

Günahkarların evliya oluvermesi, cennetin yeryüzüne inivermesi, tüm sorunlara bir çözüm bulunuvermesi, ütopyacı sosyalistlerde olduğu gibi, yalnızca yapay olarak yaratılmış hayalî toplum sistemlerinde olur.

Marksist sosyalistlerin böyle hayalleri yoktur. Sosyalizmin, yalnızca, insanlığın belirli gelişme aşamasındaki belirli sorunları çözümleyeceğini bilirler. Bundan daha fazlasını iddia etmezler. Ama bu kadarının bile yaşam düzenimizi geniş ölçüde iyileştireceğine inanırlar.

Ortaklaşa sahip olunan üretici güçlerin bilinçli ve planlı bir şekilde geliştirilmesiyle sosyalist toplum, kapitalist düzende ulaşılabileceğinden çok daha yüksek düzeyde bir üretime ulaşacaktır. Sosyalizm, kapitalist verimsizliği ve israfı ortadan kaldıracaktır; özellikle gereksiz bunalımlardaki atıl insan, makine ve para israfını. Uluslararası barışın kurulması yoluyla, kapitalist savaşlardaki daha da pahalıya malolan insan ve malzeme israfını da ortadan kaldırır. Teknik gelişmeyi hızlandırır ve kâr sağlamayı ilk ve en önemli amaç sayan kapitalizmin önüne çıkardığı engellerden arınan sosyalist bilim, ileriye doğru büyük adımlar atar. Üretimdeki artış, mal miktarını çoğalttıkça, herkesin yaşam düzeyinde bir yükselme olur.

Yaşama tarzındaki bu toptan değişiklik, insanlarda da bir değişme yaratır. Başlangıçta insan, sosyalist topluma, kapitalist düzende alışkın olduğu yaşam ve çalışma anlayışını da birlikte getirir. Kapitalizmin rekabetçi havasında katılaştığı için, sosyalizmin işbirliği ruhuna kolayca alışamaz. Kapitalist sistemin bencil düzeni benliğinde yer ettiği için, sosyalizmin bütün insanlara yardım ilkesini hemen benimseyemez. Kapitalizmden sosyalizme geçişle pek çok şey kazanacak olan kimseler bile, bu değişikliğe hazırlıklı değildir. Hele, üretim araçlarının özel mülkiyetten kamu mülkiyetine geçmesiyle güçlerini ve servetlerini yitiren eski egemen sınıf olan kapitalistler için, bu sözler çok daha fazla doğrudur.

Ama, kullanım için planlı üretime dayanan sosyalist düzen kök saldıkça, insanların tutum ve gelişmelerinde de değişmeler başlar. Zihinsel ve ruhsal görünümlerindeki kapitalist izler yokolur ve bunlar, sosyalizm ruhu içinde yeni bir yön kazanırlar. Yeni toplumda doğup büyüyen yeni kuşaklar, tıpkı eski kuşağın kapitalist düzene alışması gibi, sosyalist yaşama tarzına alışırlar.

Kapitalizmin propagandacıları, bizi, sosyalizmin, özgürlüklerin sonu demek olduğuna inandırmaya çalışırlar. Oysa gerçek, tam tersidir. Sosyalizm, özgürlüğün başlangıcıdır. Sosyalizm, insanlığa en büyük acıları veren kötülüklerden kurtulmak demektir; ücretli kölelikten, sefaletten, toplumsal eşitsizlikten, güvensizlikten, ırk ayrımından, savaştan kurtuluş demektir.

Sosyalizm, uluslararası bir harekettir. Programı, dünyanın bütün ülkelerinde aynıdır: barbar rekabet sistemi yerine, işbirliğine dayanan ortak zenginlik için uygar işbirliğini koymaktır. Her insanın gönencinin, bütün insanların gönenci ile gerçekleşebileceği, insanların kardeşliğine dayanan toplumu kurmaktır.

Sosyalizm, gerçekleşmeyecek bir düş değildir. Toplumsal evrim sürecinde bir ileri adımdır. Ve gerçekleşme zamanı gelmiştir.

SOL YAYINLARI
Sorumlu Yönetmen: Muzaffer İlhan Erdost
İLHANİLHAN KİTABEVİ
Karanfil Sokak 30/3 Kızılay Ankara
Tel: 0312 417 0008 Faks: 0312 419 4376

BASKI: KUBAN MATBAACILIK
Matbaacılar Sanayi Sitesi 558 Sokak No: 20 İvedik Ankara
Tel: 0312 395 2070

ISBN 978-975-7399-39-1

